

Ústav pre výskum verejnej mienky pri Slovenskom štatistickom úrade
801 16 Bratislava, Dunajská 1

Ústav pro výzkum veřejného mínění při Federálním statistickém úřadu
186 13 Praha 8 - Karlín, Sokolovská 142

Č.j.: 40/85 - 3

Počet výtisků: 25 + 140 + 3

Počet listů: 66

Výtisk číslo:

Závěrečná zpráva výzkumu č. 85 - 5

NÁZORY MLÁDEŽE NA ZAMĚŘENÍ VOLNÉHO ČASU
A PODMÍNKY PRO JEHO TRÁVENÍ

Ředitelka ÚVVM v Bratislavě:
Božena Sabršúlová, CSc

Ředitel ÚVVM v Praze:
Prof. PhDr. K. Rychtařík, DrSc

Odpovědní řešitelé:
František Szabó
PhDr. Jiří Šubrt

Interní spolupracovníci:
PhDr. Jana Perglerová
PhDr. Václav Forst

Konzultant:

RSDr. Ján Čierný
ÚV KSČ

Oponenti:

Ing. D. Holda, CSc
ÚML UK Praha

Doc. PhDr. J. Karásek, CSc
katedra sociologie FF UK
Bratislava

PhDr. M. Moučková, CSc
ideologické oddělení ÚV SSM

V. Němec
Úřad předsednictva vlády ČSR

Doc. PhDr. J. Suchý, CSc
Výzkumný ústav sociálního
rozvoje a práce, Bratislava

Externí oponentura:
27. 6. 1986

srpen 1986

Závěrečná zpráva je výsledkem společné práce
Ústavu pre výskum verejnej mienky pri SŠÚ v Bratislavě
a Ústavu pro výzkum veřejného mínění při FSÚ v Praze.

O B S A H

str.:

I. <u>ÚVOD</u>	1
1. Teoretická východiska	1
2. Cíl a předmět výzkumu	5
3. Metodika sběru a zpracování dat	5
4. Reprezentativita výběrového souboru	7
II. <u>VÝSLEDKY VÝZKUMU</u>	8
1. <u>Jakým způsobem tráví mládež svůj volný čas</u> (Výpovědi o zaměření volnočasových aktivit)	8
1.1. Aktivity volného času a mimopracovní doby	8
1.2. Obliba činností vykonávaných ve volném čase	17
2. <u>Kdo ovlivňuje náplň volného času mládeže</u> (Výpovědi o některých aktivizujících činitelích) ...	27
2.1. Vliv vybraných subjektů na volný čas mládeže	27
2.2. Aktivity organizované SSM a jejich obliba	30
3. <u>Vztah mládeže k zájmové vědeckotechnické činnosti</u> (Názory na zapojení mládeže v této oblasti)	36
4. <u>K vybraným aspektům společensky nebezpečného chování</u> (Výpovědi o chování mládeže ve vztahu k alkoholu a omamným látkám)	41
5. <u>Co mládeži brání lépe využívat volný čas</u> (Názory na subjektivní i objektivní podmínky)	46
6. <u>Špecifiká trávenia voľného času 15 - 18 ročnej</u> <u>mládeže ČSSR</u>	50
6.1. Štruktúra voľnočasových aktivít dospievajúcej mládeže	50
6.2. Vplyv vybraných subjektov na trávenie voľného času 15 - 18 ročnej mládeže	55
6.3. Technická tvorivosť dospievajúcej mládeže vo voľnom čase	58
6.4. Názory 15 - 18 ročnej mládeže na niektoré javy ne- gatívnej činnosti svojich rovesníkov vo voľnom čase	59
6.5. Prekážky lepšieho využívania voľného času	59
III. <u>ZÁVĚREČNÁ SHRNU TÍ</u>	61

I. ÚVOD

Na základě plánu, schváleného sekretariátem ÚV KSČ, realizoval Ústav pro výzkum veřejného mínění při FSÚ v Praze a Ústav pre výskum verejnej mienky při SŠÚ v Bratislavě šetření zaměřené na problematiku volného času mládeže ČSSR. Jeho hlavní těžiště spočívalo ve zjišťování výpovědí mladých lidí (od 15 do 29 let) o:

- volnočasových aktivitách a jejich oblibě,
- podmínkách trávení volného času,
- aktivizujících činitelích v jejich volném čase,
- některých vybraných aspektech trávení volného času.

Volný čas je významnou součástí života mládeže. Specifické rysy mladé generace se projevují mj. ve způsobu jeho využití, ve struktuře, frekvenci a oblibě jednotlivých volnočasových aktivit. V procesu budování rozvinuté socialistické společnosti stále více roste význam účelného a bohatého využívání volného času jako integrální součásti socialistického způsobu života. Analýza daných problémů je proto nezbytná pro postižení aktuálních problémů sociálního rozvoje mladé generace. Její naléhavost vyplývá z vnitřních potřeb dalšího rozvoje socialismu a úzce souvisí s úsilím o zabezpečování sociálních jistot a plnou společenskou seberealizaci členů socialistické společnosti.

1. TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Marxisticko-leninská sociologie chápe volný čas jako integrální součást životního způsobu, v němž určující pro utváření člověka jsou především pracovní a ekonomické aktivity a vztahy. Volný čas v socialistické společnosti neslouží pouze k reprodukci pracovní síly, ale je prostorem uspokojování nejrůznějších potřeb a zájmů - prostorem seberealizace člověka.

Pod pojmem volný čas mládeže rozumíme tu část mimoškolního, mimopracovního času, kterou mladí lidé disponují na základě "vlastní volby", možností a objektivních podmínek, které na ni

působí. Různorodost těchto podmínek a možností vede k diferenciaci náplně volného času i k odlišným volbám konkrétních činností. I přes výrazné tendence k sbližování tříd a sociálních skupin v oblasti volného času lze tedy identifikovat některé odlišné typy způsobu prožívání volného času. Tyto rozdíly jsou však mnohdy dány spíše specifickými vyplývajícími z různých fází života resp. z konkrétního životního cyklu mladých lidí, z demografických charakteristik apod.

Volný čas by měl být prostorem pro všestranný rozvoj lidské osobnosti, pro realizaci rozmanitých kulturních, společenských, sportovních, technických a jiných zájmů i pro výchovné působení státních a společenských organizací, které mohou vhodnými prostředky motivovat společensky žádoucí zájmy a potřeby mladých lidí, rozvíjet je a vytvářet možnosti pro jejich společenské uplatnění. Volný čas by měl tedy plnit nejen funkci rekreační a relaxační, ale i další významné funkce společenské, komunikativní, vzdělávací a výchovné. Společnost může jeho prostřednictvím významně ovlivňovat formování osobnosti mladého člověka a jeho socialistického způsobu života. Činnost ve volném čase působí na mládež mnohdy účinněji než učení a práce. Není proto náhodné, že na sféru volného času se významně soustřeďuje i ideologické působení Západu.

V lednu 1985 projednala Komise pro práci s mládeží ÚV KSČ a v březnu 1985 vláda ČSR schválila Zásady společenského ovlivňování volného času dětí a dospívající mládeže. Podobným materiálem se zabývala i vláda SSR.

V materiálech přijatých v r. 1985 vládou ČSR je velká pozornost věnována otázkám vytváření podmínek pro volný čas mládeže. Zdůrazňuje se v nich, že socialistická společnost má zájem na tom, aby chlapci a děvčata uměli a mohli bohatě a všestranně využívat svůj volný čas, a proto se snaží jej ovlivňovat. K tomu je nutné vytvářet takové podmínky, aby mladí lidé měli všude dostatek možností své zájmy a potřeby ve volném čase vhodně naplnit.

Významnou roli v ovlivňování volného času hrají vedle rodiny a školy i hospodářské, společenské a zájmové organizace, prostředky masové informace a propagandy a orgány socialistického státu. Spolu s rozvojem výrobních sil, který zabezpečuje celkové zvětšování objemu volného času, vytváří socialistický stát práv-

ní, výchovné, kádrové a materiální podmínky pro jeho využívání; důležitá úloha zde připadá zejména národním výborům.

U věkové kategorie mládeže nad 14 let má velkou odpovědnost za ovlivňování volného času Socialistický svaz mládeže. Jeho poslání spočívá mj. v tom, aby nabízel svým členům a všem mladým lidem co nejširší okruh činností, které nejlépe odpovídají jejich mentalitě a potřebám a v nichž mohou realizovat své zájmy.

Na faktické množství volného času a jeho využití působí řada dalších činitelů, jako je charakter práce, místo bydliště, věk, pohlaví, vzdělání a celkový charakter osobnosti mladého člověka. Základním principem trávení volného času je dobrovolnost, možnost výběru. To znamená, že ve volném čase nelze příliš organizovat ani zakazovat, nutit nebo ignorovat. Jedinou možnou a účinnou cestou je poskytnout příležitost - umožnit mladému člověku realizovat se. Společenská nabídka volného času se utváří v každém místě, kde mladí lidé trvale nebo přechodně žijí. Na jejím utváření se podílejí:

- centrálně řízené prostředky (televize, rozhlas, tisk, vydavatelská činnost);
- místně řízené kulturní, školské, tělovýchovné a jiné společenské organizace, instituce a zařízení, ale i zařízení obchodu a služeb;
- sociální prostředí, např. rodina, formální i neformální skupiny vrstevníků (spolužáci, spolupracovníci, party atd.).

Zvláštní pozornost je v současné době věnována těm aktivitám, které posilují vztah mládeže k vědě a technice, jejímu cílevědomému osvojování, směřujícímu k uplatnění získaných poznatků ve výrobní praxi i v nevýrobní sféře.

V materiálech usnesení vlády ČSR z února loňského roku bylo konstatováno, že i přes všechno to, co se pro mládež v naší společnosti udělalo, nemůžeme být se současným stavem spokojeni. V péči společnosti o volný čas existuje nemálo problémů a nedostatků, které je nezbytné postupně řešit. Ve využívání volného času mládeže se nezřídka projevuje nahodilost a malá cílevědomost. Nejsou vždy respektovány specifické záj-

my a diferencované požadavky této sociální skupiny. Řada mladých lidí z různých důvodů nemá možnost realizovat své zájmy.

Na druhé straně však není mnohdy věnována dostatečná pozornost přípravě mladého člověka na aktivní využívání existujících forem a možností prožívání volného času. Výzkumy kriminality mladistvých přitom naznačují, že nuda, prázdnota volného času, nedostatečná společenská kontrola nad hodinami volna patří mezi významné příčiny a faktory podmiňující závadové chování a trestnou činnost jednotlivců i různých part z řad mládeže.

Existují rozdíly v úrovni trávení volného času jednotlivců i jednotlivých skupin mládeže. Nerovnoměrné jsou podmínky pro využívání volného času v jednotlivých lokalitách. Závažná je problematika vytváření podmínek pro kulturní a tělovýchovné vyžití mládeže na vesnicích, ve velkých městech a na sídlišťích. Při výstavbě sídlištních celků nejsou ve většině případů respektovány normy občanské vybavenosti, což má za následek, že kulturní a tělovýchovná zařízení jsou budována jako poslední nebo nejsou vybudována vůbec.

Je pochopitelné, že jedním výzkumem veřejného mínění nelze tematiku volného času mládeže obsáhnout v celé šíři. Proto v realizovaném šetření nemohla být obsažena např. problematika trávení prázdnin a dovolených, která sama o sobě by stačila na samostatný výzkumný úkol, i některé další problémy. Výzkum se zaměřil na otázky trávení volného času ve všedních dnech i o víkendech, zvláštní pozornost byla věnována práci SSM, některým negativním stránkám trávení volného času a vztahu mládeže k vědě a technice.

V centru pozornosti stranických a státních orgánů i společenských organizací je dospívající mládež, z tohoto důvodu je v závěrečné zprávě zařazena i samostatná kapitola pojednávající o specifice trávení volného času mládeže ve věku 15 - 18 let.

2. CÍL A PŘEDMĚT VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit názory a výpovědi mladých lidí o obsahovém zaměření volného času, o realizovaných volnočasových aktivitách (a to jak o vlastním podílu na těchto aktivitách, tak i podílu jiných aktérů - např. organizací, skupin apod.) a o podmínkách pro trávení volného času. Současně šlo o zjištění názorů (nebo spíše představ mladých lidí) na to, jak zkvalitňovat některé vybrané úseky činností spadajících nebo bezprostředně souvisejících se sférou volného času.

Předmětem výzkumu byly odpovědi občanů ČSSR ve věku 15 - 29 let na vybrané otázky vztahující se k problematice volného času mládeže. Předmět výzkumu byl rozčleněn do následujících problémových okruhů:

1. Zaměření volnočasových aktivit
2. Aktivizující činitelé (řídící subjekt) ve volném čase mládeže
3. Vztah k zájmové vědeckotechnické činnosti
4. Vybrané aspekty společensky nebezpečného chování mládeže
5. Podmínky pro trávení volného času a překážky jeho lepšího využití

3. METODIKA SBĚRU A ZPRACOVÁNÍ DAT

Šetření bylo provedeno ve spolupráci Ústavu pro výzkum veřejného mínění při FSÚ v Praze a Ústavu pre výskum verejnej mienky pri SŠÚ v Bratislavě. Bratislavský ústav zajišťoval sběr údajů v SSR a pražský ústav v ČSR.

Výzkum byl realizován standardním postupem používaným oběma ústavy. Data byla získána standardizovaným rozhovorem tazatelů s výběrovým souborem vytvořeným kvótní procedurou. Kvóty charakterizovaly strukturu české a slovenské mládeže z hlediska pohlaví, věku, typu ekonomické aktivity, kraje a velikosti místa bydliště. Výběrové plány byly zpracovány pro 1400 osob v každé republice.

Dotazování proběhlo v době od 18. 11. do 29. 11. 1985. Výzkumné rozhovory probíhaly v češtině, slovenštině a maďarštině. Po zakódování a kontrole dotazníků bylo k dalšímu zpracování předáno celkem 2574 dotazníků.

Uvedené počty dotazníků byly v příslušných ústavech zaznamenány na počítačové médium. Soubor reprezentující SSR byl po provedení kontroly předán na magnetické pásce ÚVVM při FSÚ ke zpracování za ČSSR, které probíhalo na počítači Federálního statistického úřadu CYBER 172 za pomoci systému programů pro analýzu dat PANDA.

Při vlastním zpracování byly nejprve údaje za SSR převedeny do tvaru odpovídajícího systému PANDA. Poté byly datové soubory respondentů ČSR a SSR spojeny do jednoho. V rámci tohoto souboru bylo nutné proporcionálně upravit počet respondentů za SSR, což bylo realizováno jejich redukcí za pomoci pravděpodobnostního výběru, na požadovaný počet. Tím vznikl soubor reprezentující populaci mládeže ČSSR ve věku 15 - 29 let. Veškeré další zpracování probíhalo na tomto souboru, který má rozsah 2025 respondentů.

Diference u znaku "typ ekonomické aktivity" jsou důsledkem dodatečných úprav (redukce) datového souboru. Větší odchylky u "velikosti místa bydliště" byly způsobeny tím, že tento znak byl kvótně stanoven na základě bydliště tazatelů ve shodě se sčítáním lidu, ale do dotazníku byla zaznamenána velikost lokality podle údaje uvedeného tazatelem. Tento postup byl nutný pro sjednocení škál používaných na obou pracovištích.

Výběrový soubor reprezentuje z hlediska sledovaných znaků základní soubor, tj. populaci mládeže ČSSR ve věku 15 - 29 let. Zjištěné diference nemají vliv na rozložení odpovědí respondentů.

4. REPREZENTATIVITA VÝBĚROVÉHO SOUBORU

ZNAK	POPULACE ČSSR 15 - 29 let %	VÝBĚROVÝ SOUBOR (n = 2025) %	ODCHYLKA
<u>ÚZEMÍ:</u>			
ČSR	63,4	63,2	-0,2
SSR	36,6	36,8	+0,2
<u>POHLAVÍ:</u>			
Muži	51,0	51,4	+0,4
Ženy	49,0	48,6	-0,4
<u>VĚK:</u>			
15 - 16 let	13,0	11,8	-2,2
17 - 19 let	18,3	19,5	+1,2
20 - 24 let	32,4	32,0	-0,4
25 - 29 let	36,3	36,7	+0,4
<u>TYP EKONOMICKÉ AKTIVITY</u>			
Dělníci	37,2	39,3	+2,1
Dstatní zaměstnanci	30,1	32,6	+2,6
Rolníci	3,7	3,0	-0,7
Studenti	18,9	15,3	-3,6
Učni	10,1	9,8	-0,3
<u>VELIKOST MÍSTA BYDLIŠTĚ:</u>			
do 499 obyvatel	5,6	4,2	-1,8
500 - 1999 obyvatel	21,7	23,7	+2,0
2000 - 19999 obyvatel	34,1	38,8	+4,7
20000 - 99999 obyvatel	22,7	21,5	-1,2
100 000 a více obyvatel	15,9	11,9	-4,0

II. V Ý S L E D K Y V Ý Z K U M U

1. JAKÝM ZPŮSOBEM TRÁVÍ MLÁDEŽ SVŮJ VOLNÝ ČAS

(VÝPOVĚDI O ZAMĚŘENÍ VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT)

Tato kapitola se zabývá aktivitami realizovanými ve volném čase a v mimopracovní době^{1/} a) z hlediska jejich rozšířenosti mezi mládeží, b) z hlediska častosti vykonávání. Zvláštní pozornost je věnována činnostem o víkendech.

Druhá část kapitoly se týká oblíbenosti volnočasových aktivit; specificky jsou zjišťovány čtenářské zájmy a oblíbenost jednotlivých hudebních žánrů.

1.1. Aktivity volného času a mimopracovní doby

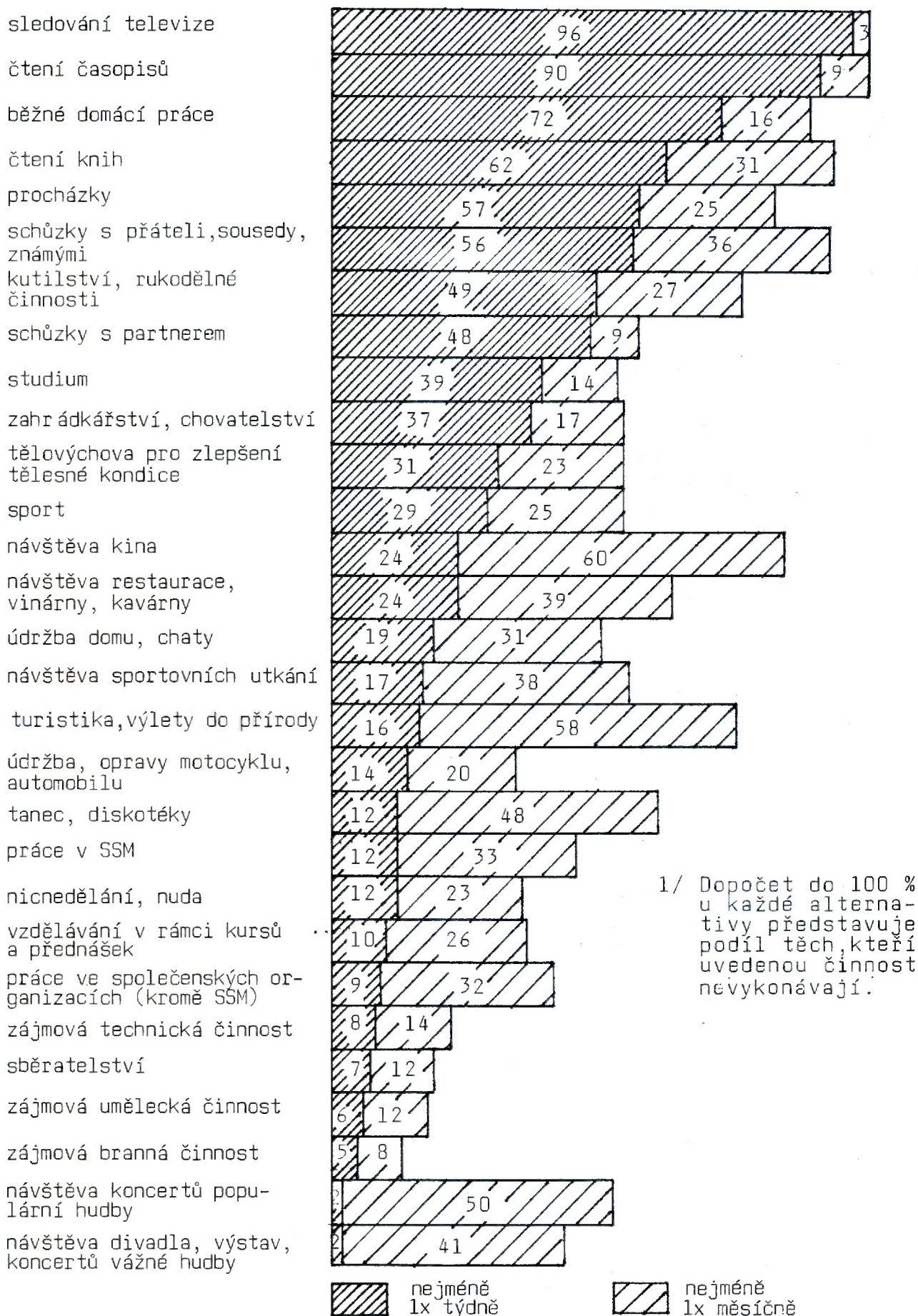
K základním charakteristikám vypovídajícím o způsobu trávení volného času patří obsahová struktura činností, které jsou v něm realizovány. Pro získání širšího pohledu na zkoumanou problematiku byly ve výzkumu sledovány nejen typické volnočasové aktivity, ale i vybrané činnosti vykonávané v mimopracovní době.

Celkový přehled o činnostech, jimž se mladí lidé věnují ve volném a mimopracovním čase, poskytuje graf č. 1 na str. 9. Z grafu vyplývá, že k nejfrekventovanějším patří sledování televize, četba, běžné domácí práce, procházky a setkání s přáteli či známými. Těmto aktivitám se věnuje nejméně 1 x týdně nadpoloviční většina mládeže ve věku 15 - 29 let.

1/ V mimopracovní době - někdy označované jako čas vázaný - člověk plní své mimopracovní povinnosti - jídlo, spánek, nákupy apod. Volný čas je dobou, kdy už žádné povinnosti nemá, a záleží na něm, jak ji stráví.

Graf č. 1

Výpovědi mládeže o činnostech vykonávaných ve volném a mimopracovním čase¹ (údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Pokud bychom měli aktivity posuzovat z hlediska jejich rozšíření mezi mládeží, pak je třeba - na rozdíl od grafu - uspořádat jejich pořadí podle toho, jaká část dotázané populace se jim věnuje nejméně 1 x měsíčně. V tomto případě mezi prvních deset nejrozšířenějších aktivit patří, vedle těch, které byly zmíněny v předchozím textu, ještě návštěva kina, kutilství a rukodělné činnosti, návštěva restaurace, vinárny či kavárny, turistika a výlety do přírody, tanec a návštěvy diskoték.

Ve spodní části grafu se umístily: zájmová technická činnost, sběratelství, zájmová umělecká činnost a zájmová branná činnost, jimž se nejméně 1 x týdně věnuje méně než jedna desetina dotázané mládeže.

Poslední místa připadla návštěvám koncertů populární hudby, divadla, výstav a koncertů vážné hudby, což jsou aktivity, které mají víceméně sváteční, občasný charakter; nejméně 1 x měsíčně se jim věnují více než čtyři desetiny dotázaných.

Vedle činností uvedených v grafu bylo sledováno i to, jak se mladí lidé zúčastňují neplacených brigád (více než 4/10 uvedly, že nejméně 1 x měsíčně), zda si přivydělávají (nejméně 1 x týdně 5 %, nejméně 1 x měsíčně 8 %). Mezi těmi, kteří se věnují práci ve společenských organizacích, jsou zahrnuta 2 % dotázaných, kteří pracují v orgánech národního výboru nejméně 1 x týdně a 8 %, kteří ji vykonávají nejméně 1 x měsíčně.

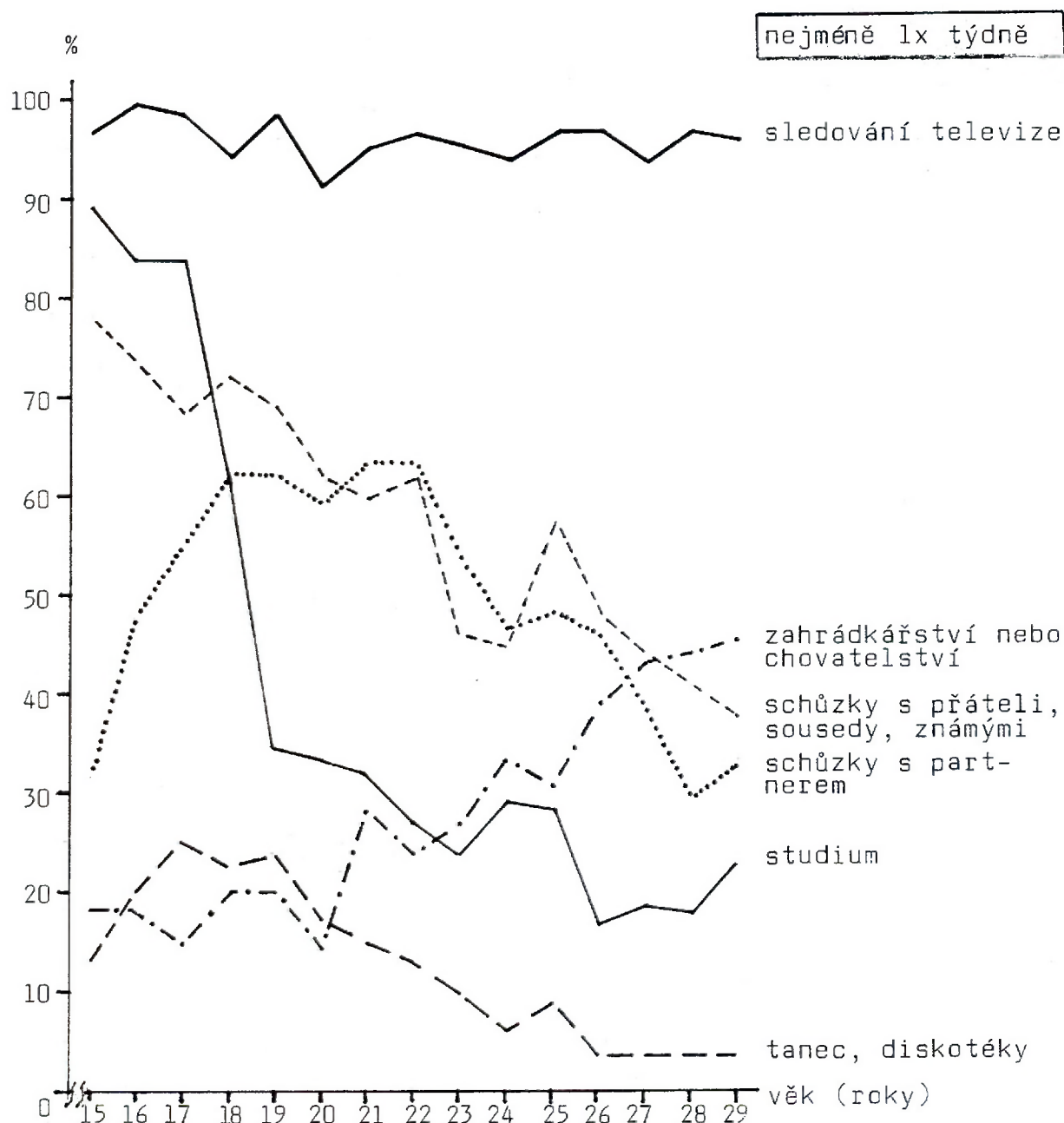
Populace 15 - 29 letých představuje - pokud jde o trávení volného času - značně diferencovaný soubor. Mezi nejvýraznější diferencující faktory patří věk, rodinný stav a pohlaví dotázaného, dále velikost místa bydliště, vzdělání a typ ekonomické aktivity.

Názornou představu o tom, jak výrazně se odlišují jednotlivé věkové kategorie, pokud jde o aktivity ve volném a mimopracovním čase, dává graf č. 2 na str. 11.

Graf č. 2

Rozložení četností vybraných aktivit ve volném a mimopracovním čase podle věku dotázaných

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Sledujeme-li vliv věku na strukturu vykonávaných činností, můžeme rozlišit čtyři tendence:

- Se zvyšujícím se věkem klesá podíl dotázaných, kteří vypovídají, že nejméně 1 x týdně čtou knihy, scházejí se s přáteli, sousedy či známými, zabývají se studiem, tělový-

chovou a sportem, navštěvují kino, sportovní utkání, chodí tancovat a na diskotéky, pracují v SSM, vzdělávají se v rámci kursů a přednášek, věnují se zájmové technické činnosti, sběratelství, zájmové branné činnosti, navštěvují koncerty populární hudby. Klesá rovněž procento těch, kteří uvádějí, že častěji pociťují nudu.

- b) Se zvyšujícím se věkem stoupá ve zkoumané populaci podíl ženatých a vdaných, a tak nepřekvapí, že roste zastoupení těch, kteří nejméně 1 x týdně provádějí běžné domácí práce, věnují se kutilství a rukodělné činnosti, zahrádkářství nebo chovatelství, údržbě domu či chaty, automobilu nebo motocyklu. S vyšším věkem narůstá zapojení do práce společenských organizací. Zvyšuje se procento těch, kteří uvádějí, že si přivydělávají. Mírný procentuální nárůst zaznamenává i návštěva divadel, koncertů vážné hudby a výstav.
- c) Ve věkové kategorii 19 - 24 letých je ve srovnání s ostatními sledovanými věkovými skupinami více těch, kteří se ve volném čase scházejí s partnerem, navštěvují restaurace, vinárny a kavárny, pěstují turistiku a výlety do přírody.
- d) Na frekvenci vykonávání některých aktivit nemá věk výrazný vliv. Je to sledování televize, čtení časopisů, procházky a zájmová umělecká činnost.

Z výpovědí dotázaných lze usuzovat, že muži častěji než ženy věnují svůj volný čas sportu, návštěvám kina, restaurací, sportovních utkání, ale též údržbě obydlí a dopravních prostředků, zájmové technické činnosti, sběratelství a zájmové branné činnosti.

Ženy naopak věnují více času běžným domácím pracím a rukodělné činnosti, avšak i čtení knih a schůzkám se známými.

Věk a pohlaví jsou faktory, které působí na diferenciaci volnočasových aktivit souběžně. Rozdíly ve způsobu využívání času mužské a ženské složky zkoumaných věkových skupin mládeže se prohlubují s věkem a s ním souvisejícími skutečnostmi (změnou rodinného stavu, narozením dětí apod.). Ženy se věnují

více činností v domácnosti, zatímco muži si nechávají větší prostor pro aktivity mimo domov.

Diference ve výpovědích o realizovaných aktivitách zjištěné při třídění podle teritoriálních znaků ukazují na rozdílnost územních podmínek pro trávení volného i mimopracovního času, ale též na rozdílnost tradic i životního způsobu některých sociálních skupin.

V ČSR se více čtou knihy a navštěvuje kino. V SSR jsou naproti tomu četnější schůzky s přáteli, sousedy či známými, návštěvy sportovních utkání, ale též kutilství, rukodělné činnosti, zahrádkářství, případně chovatelství.

Z hlediska velikosti místa bydliště byly výraznější rozdíly zaznamenány pochopitelně mezi velkými městy (nad 100 000 obyvatel) a vesnickými lokalitami do 2 000 obyvatel. Ve velkých městech se mladí lidé častěji věnují četbě knih, učení, studiu a sebevzdělávání. Více navštěvují biografy, restaurace i kulturní pořady. Dotázaní ve venkovských obcích se více věnují práci v domě, zahradě nebo hospodářství.

Zvláštní pozornost byla věnována sledování aktivit mládeže bydlící na sídlišťích. Žádné výrazné specifikum v trávení volného času této skupiny však nebylo výzkumem zjištěno.

Určité odlišnosti ve výpovědích o náplni volného času se projevily u skupiny dotázaných, kteří během pracovního týdne nebydlí doma (tedy u rodičů nebo ve vlastním bytě), nýbrž na internátě, koleji, ubytovně, v podnájmu či jinde. Tito lidé se méně věnují sledování televize, domácím pracím i jiným pracovním aktivitám. Častěji se věnují četbě a sebevzdělávání (studenti), schůzkám s přáteli, tělovýchově a sportu, návštěvě kin a sportovních utkání, ale též restaurací, vináren a kaváren.

Pokud jde o vliv vzdělání na volnočasové aktivity, je možné konstatovat, že s vyšším stupněm vzdělání souvisí vyšší frekvence četby, sebevzdělávání, návštěvy kulturních podniků, tělovýchovy, sportu, práce ve společenských organizacích. Klesá naopak návštěva kin a pohostinství a mírně sledování televize.

Mladí dělníci patří mezi nejčastější návštěvníky restaurací (nejméně 1 x týdně: 33 %), častěji se věnují údržbě vozi-

del, nejméně sebevzdělávání, návštěvě kulturních pořadů (71 % vůbec ne) a čtení knih (asi polovina je nečte).

Žáci odborných učilišť více než žáci středních škol navštěvují biografy, restaurace, věnují se pracovním aktivitám. Výrazně častěji se také nudí (30 %). Žáci středních škol se častěji než žáci odborných učilišť věnují studiu, sebevzdělávání, četbě, tělovýchově, sportu, zájmové umělecké činnosti, práci v SSM i návštěvě kulturních podniků.

Výsledky výzkumu naznačují pozitivní vliv vzdělání rodičů na náplň volného času dětí. Dotázaní, jejichž rodiče mají střední, případně vyšší vzdělání, se více než ostatní věnují kulturním způsobům využití volného času, častěji vypovídají, že pracují v SSM, méně často pociťují nudu.

Kandidáti a členové KSČ se ve větší míře než ostatní ve svém volnu věnují práci v SSM, v orgánech národního výboru a ostatních společenských organizacích. Jiné podstatné rozdíly ve způsobu trávení volného času členů a nečlenů KSČ zjištěny nebyly.

X X X

V r. 1975 realizoval ÚVVM výzkum nazvaný "Volný čas občanů". Struktura aktivit zkoumaných v r. 1975 se poněkud odlišovala od struktury sledované v tomto výzkumu, nicméně časové srovnání je u řady položek možné, a proto je uvádíme v tabulce č. 1 na str. 15.

Data v tabulce ukazují na určité posuny v rozšířenosti některých aktivit mezi mládeží. Z výpovědí dotázaných lze usuzovat, že se během posledních deseti let zmenšil počet návštěvníků kin, pohostinství a sportovních utkání. Vzrostl naopak počet těch, kteří se věnují turistice a výletům do přírody, kutilství a rukodělné činnosti, zahrádkářství nebo chovatelství.

Tabulka č. 1

Porovnání výpovědí mládeže o vykonávání některých aktivit
ve volném čase v r. 1975 a 1985^{1/}
(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let)

1975		1985		
n = 463 respondentů		n = 2025 respondentů		
vykonává nejméně 1x týdně				
sledování televize	98	sledování televize	96	
čtení novin, časopisů	91	čtení časopisů	90	
výlety, turistika, procházky	52	turistika, výlety do přírody a procházky	59	⊕
pořádání sbírek, sběratelství, šití, háčkování, pletení, výroba různých předmětů, kutilství	40	kutilství, rukodělná činnost a sběratelství	53	⊕
sport, tělesná výchova	40	sport a tělovýchova pro zlepšení tělesné kondice	39	
návštěva kina	37	návštěva kina	24	⊖
návštěva hostince, kavárny	32	návštěva restaurace, vinárny, kavárny	24	⊖
zahrádkářství, chovatelství	30	zahrádkářství, chovatelství	37	⊕
návštěva sportovních utkání	30	návštěva sportovních utkání	17	⊖
hra na nástroj, amatér. umělecká tvořivost, fotografování, filmování	20	zájmová umělecká činnost	6	⊖ ^{2/}
údržba auta, motocyklu	19	údržba, opravy motocyklu, automobilu	14	
účast na mimoškolním vzdělávání (přednášky, kursy, školení)	12	vzdělávání v rámci kursů a přednášek	10	
návštěva divadla - " - galerií koncertů vážné hudby	3 1 1	návštěva divadla, výstav, koncertů vážné hudby	2	

1/ Znaménka + - u pravého okraje tabulky upozorňují na výraznější rozdíly ve výpovědích o vykonávání některých aktivit ve sledovaných letech.

2/ Diference v tomto případě může být způsobena odlišnými formulacemi dotazu.

Ke zjištění nejčastějších víkendových činností byla použita otevřená otázka. Dotázaní měli možnosti uvést nanejvýš tři aktivity.

Výpovědi o činnostech, jimž se mládež věnuje o víkendech

(údaje za ČSSR, dotázaní ve věku 15 - 29 let,
n = 2025 respondentů)

"Uveďte tři činnosti, které děláte nejčastěji v sobotu
a v neděli "1/

- pracovní aktivity: práce okolo domu, chaty, zahrady, rukodělná činnost (pletení, šití) apod.	56 %
- sledování televize, rozhlasu, poslech hudby	34 %
- tělovýchova, sport, turistika, pobyt v přírodě	32 %
- četba a sebevzdělávání	31 %
- návštěva kina, kulturních a sportovních akcí	14 %
- s přáteli, partou, partnerem	13 %
- tanec, diskotéka	12 %
- věnuje se rodině	11 %
- procházky	10 %
- nicnedělání, odpočinek, spánek	8 %
- zájmová technická činnost	7 %
- koníčky (sběratelství, stolní hry, křížovky apod.)	5 %
- návštěva restaurací, vináren, kaváren	4 %
- zájmová umělecká činnost	3 %
- ostatní	2 %

U věkové skupiny 15 - 18 letých na rozdíl od dotázaných z vyšších věkových skupin dominují na prvních dvou místech sledování televize, roz-

1/ Dopočet do 100 % u každé alternativy představuje podíl těch, kteří takovou odpověď neuvedli.

hlasu, poslech hudby (uvedlo 41 %) a četba, sebevzdělávání (41 %). Pracovní aktivity se u nich objevují až na třetím místě (38 %). Častěji též než ostatní o víkendech provozují tělovýchovu a sport, navštěvují kina, sportovní a kulturní podniky, chodí tancovat. Nejméně (2 %) se věnují rodině (resp. rodičům), které se naproti tomu častěji věnuje skupina 25 - 29 letých.

Ženy ve srovnání s muži častěji uvádějí pracovní aktivity (73 % : 40 %) a též procházky. Méně než muži se věnují poslecho-
vým aktivitám, sportu a tělovýchově, schůzkám s přáteli, návštěvám kina, sportu, kulturních podniků, restaurací a koníčkům.

V trávení víkendů nebyly mezi ČSR a SSR shledány podstatné odchylky, pouze v Čechách dotázaní častěji než na Slovensku uvádějí tanec, návštěvu diskoték a procházky.

Pokud jde o diferenciaci podle velikosti místa bydliště, byly zaznamenány rozdíly, které odpovídají tomu, co bylo řečeno v předchozím textu na str. 13.

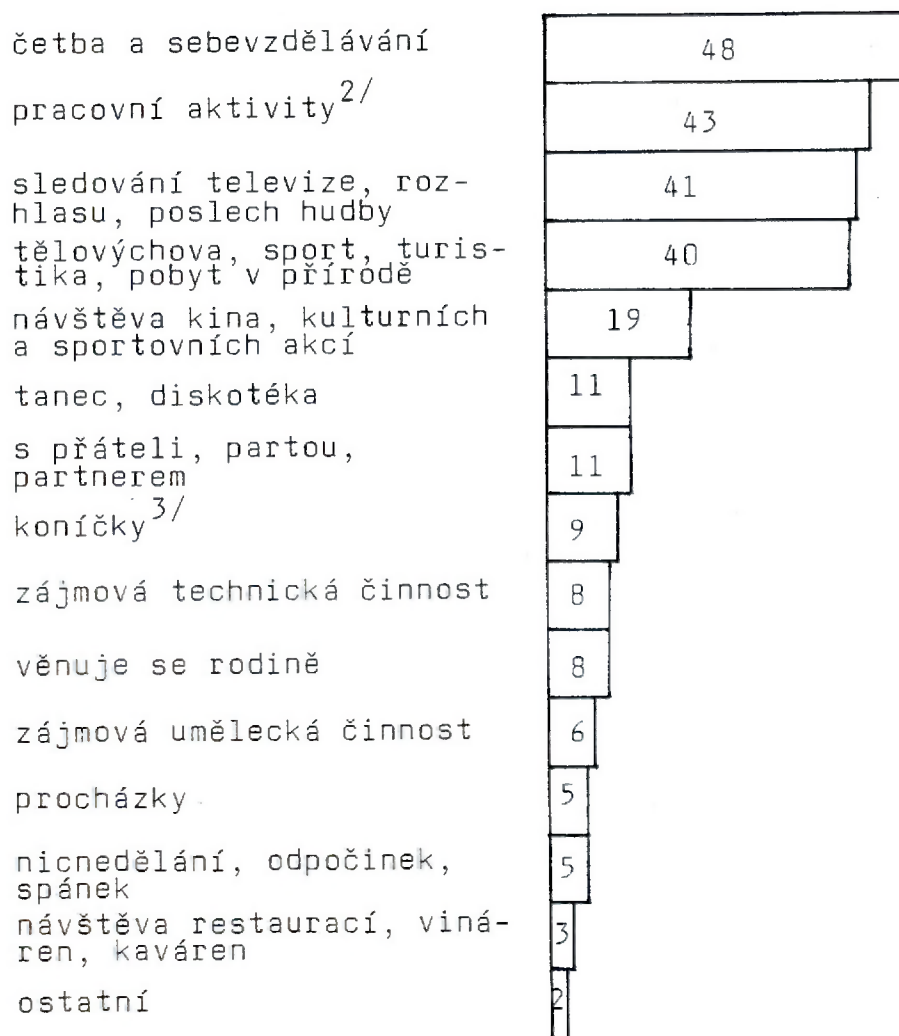
1.2. Obliba činností vykonávaných ve volném čase

To, čemu se mladí lidé věnují v době volna nejčastěji, nemusí být tím, co dělají nejraději. Z toho důvodu byla ve výzkumu položena otevřená otázka zjišťující oblību volnočasových aktivit.

Graf č. 3

Obliba volnočasových činností u mládeže^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let,
n = 2025 respondentů)

1/ Otázka byla položena jako otevřená. Dotázaný měl uvést tři činnosti, které dělá ve volném čase nejraději. Dopočet do 100 % u každé alternativy představuje podíl těch, kteří takovou činnost neuvedli.

2/ práce okolo domu, chaty, zahrady, rukodělná činnost (pletení, šití) apod.

3/ sběratelství, stolní hry, křížovky apod.

Graf zřetelně dokumentuje převahu obliby prvních čtyř okruhů volnočasových aktivit, přičemž bez zajímavosti není zejména umístění četby, sebevzdělávání a pracovních aktivit na předních místech. Z umístění obliby četby na prvním místě však nelze automaticky vyvozovat jednoznačně pozitivní závěry, neboť zde může jít v odpovědích dotázaných o určitou stylizaci, nehledě na to, že problematická může být i hodnotová úroveň oblíbené četby.

Výraznou převahu oblíbenosti pracovních aktivit jsme zaznamenali zejména na Slovensku (SSR: 50 %, ČSR: 38 %). V ČSR oproti SSR je ve vyšší oblíbě návštěva kina, tanec, diskotéky a schůzky s přáteli (i když - jak bylo konstatováno na str.13 - v SSR jsou tyto schůzky častější).

Výrazně vyšší preference pracovních aktivit byla zaznamenána u žen než u mužů (61 % : 25 %). Muži oproti ženám častěji nacházejí zálibu ve sportu, tělovýchově, turistice, v koníčcích, zájmové technické činnosti a též v návštěvě pohostinství. Méně než ženy mají v oblíbě procházky.

Nižší popularita pracovních aktivit byla zjištěna u nejmladší věkové skupiny (15 - 18 letí: 24 %, 19 - 24 letí: 43 %, 25 - 29 letí: 55 %), u níž se na přední místa dostávají sport, tělovýchova a pobyt v přírodě, sledování televize, rozhlasu, poslech hudby, návštěva kina, kulturních a sportovních akcí, tanec, diskotéky. Nejméně populární u této věkové skupiny je trávit volný čas s rodiči.

Velikost místa bydliště oblíbenost volnočasových aktivit výrazně nediferencuje. Pozornost zasluhuje pouze to, že v lokalitách do 2 000 obyvatel jsou v mnohem větší oblíbě pracovní aktivity, zatímco ve městech nad 100 000 obyvatel nicnedělání, odpočinek a spánek.

S vyšším vzděláním stoupá popularita četby a sebevzdělávání, ale též tělovýchovy, sportu a turistiky, klesá naopak oblíbenost poslechových aktivit a posezení v restauracích.

Mladí dělníci uvádějí méně četbu, častěji dávají přednost sledování televize a poslechu rozhlasu a také technickým činnostem. Výraznější obliba návštěv restaurací u nich nebyla zaznamenána, ačkoliv je u této skupiny nejčastější.

Žáci odborných učilišť oproti žákům středních škol preferují návštěvy kina a sportovních akcí. Středoškoláci mají větší zálibu v četbě a sebevzdělávání a v zájmové umělecké činnosti. Pozoruhodné je, že u žáků středních škol byla zaznamenána ze všech skupin nejvyšší obliba návštěv a restaurací, vináren a kaváren (žáci středních škol: 41 %, žáci odborných učilišť: 4 %). Přičemž - což je paradoxní - středoškoláci navštěvují tyto podniky méně než učňové. Možným vysvětlením tohoto zajímavého zjištění může být to, že při méně častých návštěvách se mohou tato prostředí zdát mládeži "atraktivní" neboť jsou pro ně něčím novým, dosud málo poznaným. Tato zařízení však také mohou sloužit jako místo setkávání mladých lidí a tím "suplovat" funkci mládežnických klubů.

X X X

Striktní procentuální porovnání údajů o oblíbě volnočasových aktivit s výzkumem "Volný čas občanů" z r. 1975 není možné, protože v obou šetřeních nebyl použit stejný způsob dotazování. Přesto však lze do určité míry porovnat pořadí obliby některých aktivit. Oproti r. 1975 poklesla obliba sledování televize, která tehdy byla na prvním místě. Výrazně naopak vzrostla oblíbenost četby, která byla v r.1975 až na čtvrtém místě za posezení s přáteli nebo rodinou a sportem, tělovýchovu a turistikou. Nejvýraznější vzestup obliby zaznamenaly pracovní aktivity, které před deseti lety ve své popularitě zůstávaly za návštěvou kina a kulturních akcí.

X X X

Pokud porovnáme pořadí obliby volnočasových aktivit uvedené v grafu č. 3 s pořadím jejich uváděné frekvence (graf č. 1) a s přehledem činností realizovaných mládeží o víkendech (str.16), ukáže se, že uvedená tři pořadí se v řadě momentů odlišují. Srovnatelné položky jsme proto pro větší názornost schematicky uspořádali tak, aby byly naznačeny rozdíly mezi tím, co mládež dělá nejraději a co dělá nejčastěji, a současně ukázána i specifika trávení volného času o víkendech (viz přehled na str.21).

Pořadí volnočasových aktivit, které mládež dělá

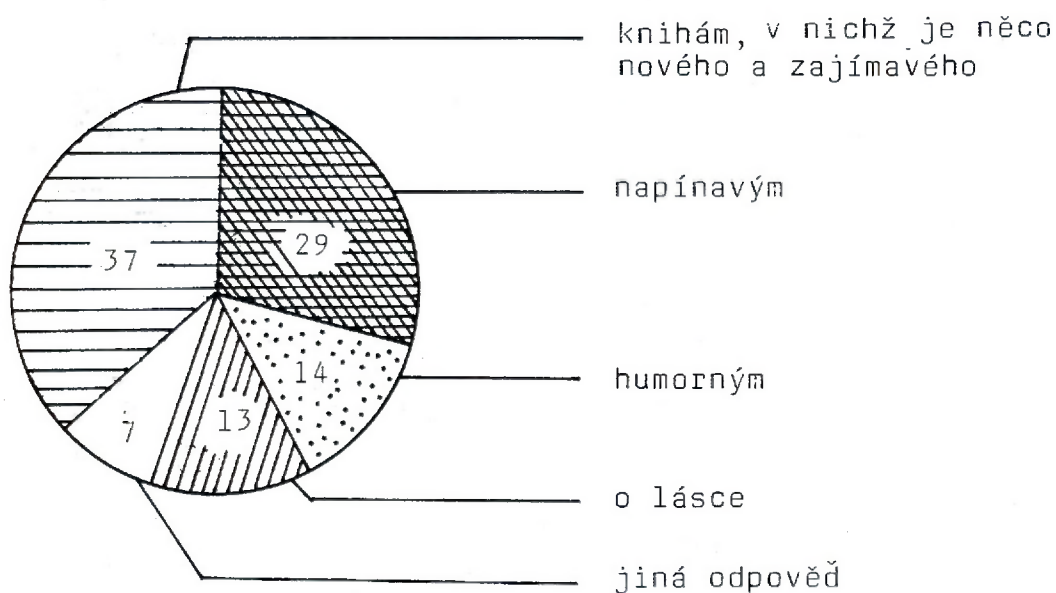
<u>nejraději</u>	<u>nejčastěji</u>	<u>o víkendech</u>
četba a sebevzdělávání	sledování televize	pracovní aktivity: práce okolo domu, zahrady, chaty, ruční výroba
pracovní aktivity: práce okolo domu, zahrady, chaty, ruční výroba	četba a sebevzdělávání	sledování televize, rozhlasu, poslech hudby
sledování televize, rozhlasu, poslech hudby	pracovní aktivity: práce okolo domu, zahrady, chaty, ruční výroba	tělovýchova, sport, turistika, pobyt v přírodě
tělovýchova, sport, turistika, pobyt v přírodě	procházky	četba, sebevzdělávání
návštěva kina, kulturních a sportovních akcí	tělovýchova, sport, turistika, pobyt v přírodě	návštěva kina, kulturních a sportovních akcí
tanec, diskotéka	návštěva kina, kulturních a sportovních akcí	tanec, diskotéka
zájmová technická činnost	návštěva restaurace, vinárny, kavárny	procházky
zájmová umělecká činnost	tanec, diskotéka	zájmová technická činnost
procházky	zájmová technická činnost	návštěva restaurace, vinárny, kavárny
návštěva restaurace, vinárny, kavárny	zájmová umělecká činnost	zájmová umělecká činnost

Poznatek o značné oblibě četby mezi mládeží lze doplnit zjištěním, jak je tento čtenářský zájem mládeže orientován.

Graf č. 4

Kterým knihám dává mládež přednost

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 1890 respondentů, odpovídali pouze ti, kteří uvedli, že knihy čtou)

Mezi jinými odpověďmi se objevovala nejčastěji obliba žánrové pestrosti ("mám rád všechno").

Výrazným znakem diferencujícím uvedené preference je pohlaví. Zřetelně to dokumentuje následující tabulka.

Tabulka č. 2

Rozdíly v čtenářských zájmech mládeže podle pohlaví dotázaných
(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 1890 respondentů)

"Jakým knihám dáváte přednost?"

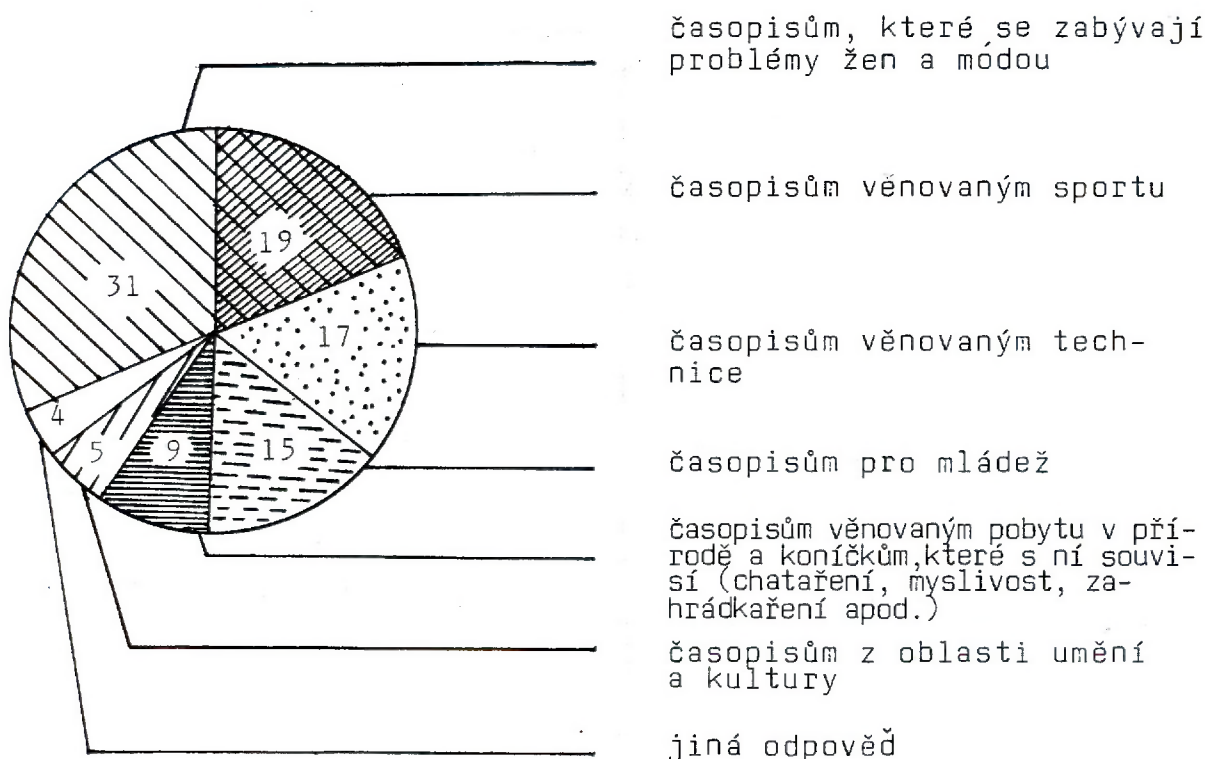
	o něčem novém a zajímavém	napínavým	veselým	o lásce	jiná odpověď
muži	46	34	11	2	7
ženy	28	24	17	23	8

Obliba literatury, která seznamuje s něčím novým a zajímavým, je nejnižší u 15 - 16 letých, poté narůstá, vrcholí u 22 letých a po 25. roku mírně opadá. Zájem o tuto literaturu roste se vzděláním, klesá však obliba knih napínavých. Knihy o novém a zajímavém preferují zejména žáci středních škol a studenti vysokoškoláci. Dobrodružnou literaturu mají častěji v oblíbě žáci odborných učilišť a dělníci.

Graf č. 5

Kterým časopisům dává mládež přednost

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2000 respondentů, odpovídali pouze ti, kteří uvedli, že časopisy čtou)

I v případě časopisů jsou preference čtenářů výrazně diferencovány podle toho, zda jde o ženy nebo muže.

Tabulka č. 3

Diference ve sledovanosti časopisů podle pohlaví dotázaných

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let,
n = 2000 respondentů)

"Jakým časopisům dáváte přednost?"

	sportov- ním	technic- kým	věnovaným pobytu v přírodě	pro mlá- dež	věnovaným otázkám ženy a módy	z oblasti umění a kultury	jiná odpo- věd
muži	34	31	14	12	1	4	4
ženy	3	1	4	19	62	6	5

S věkem roste zájem o prakticky orientované časopisy věnované problémům žen a pobytu v přírodě (nejvýraznější je u ženatých a vdaných), klesá naopak zájem o časopisy pro mládež.

V SSR je ve srovnání s ČSR větší zájem o časopisy věnované otázkám žen, módy a sportu, menší zájem je o časopisy pro mládež.

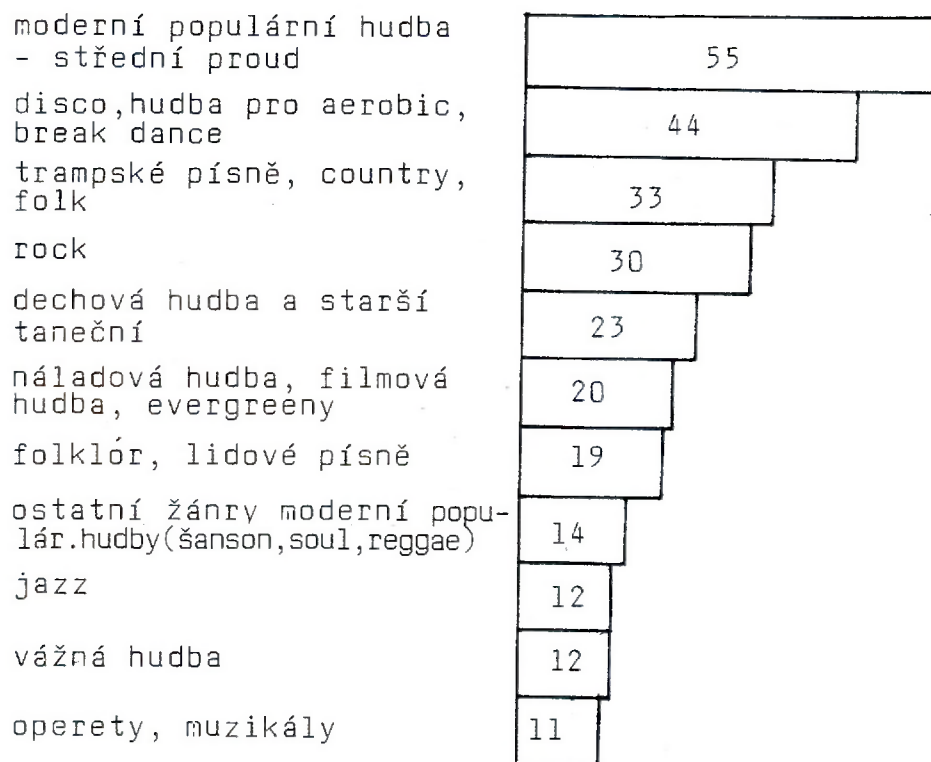
X X X

Je známou skutečností, že mládež se od starších generací odlišuje i tím, jaké hudbě dává přednost. V poslední době je např. poměrně velká pozornost věnována otázkám vztahu mládeže k rockové hudbě. Proto byla ve výzkumu zjišťována i preference hudebních žánrů.

Graf č. 6

Obliba jednotlivých hudebních žánrů u mládeže^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

15 - 18 letí výrazně častěji ve srovnání s ostatními uvádějí disco hudbu (63 %) a hudbu rockovou (47 %). Pokud jde o disco, je to pochopitelné zejména proto, že uvedená věková skupina patří mezi nejčastější návštěvníky diskoték. V případě rocku je to zajímavé, neboť i starší sledované věkové skupiny byly nástupem této hudby zastiženy prakticky od dětských let. Lze se tedy domnívat, že zájem o něj se

1/ Každý dotázaný mohl uvést 3 žánry, dopočet do 100 % v každé řádce představuje podíl těch, kteří uvedený žánr nezvolili.

zvyšujícím se věkem upadá. Zvýšenou oblibu rocku u 15 - 18 leté mládeže však lze vysvětlovat i vznikem nových směrů v této hudbě počátkem 80. let (nová vlna rocku apod.).

Poněkud překvapující je i poměrně značný zájem 25 - 29 letých o dechovou a starší taneční hudbu (32 %) a folklór (26 %).

Ženy ve srovnání s muži dávají častěji přednost střednímu proudu moderní populární hudby a disco, muži více preferují písně tramské, country, rock a jazz.

V SSR je větší podíl příznivců středního proudu, dechovky a folklóru, v ČSR je častěji než v SSR uváděna tramská a country hudba, rock a jazz.

Největší zájem o dechovou hudbu a folklór je mezi mládeží žijící ve venkovských lokalitách. Ve velkých městech je naproti tomu častější zájem o tramskou, country a folkovou tvorbu.

U žáků středních škol a odborných učilišť byl zaznamenán ze všech sledovaných skupin nejvyšší zájem o rock a nejnižší o dechovku. Vážná hudba má nejvíce příznivců mezi vysokoškolsky vzdělanou mládeží.

2. KDO OVLIVŇUJE NÁPLŇ VOLNÉHO ČASU MLÁDEŽE

(VÝPOVĚDI O NĚKTERÝCH AKTIVIZUJÍCÍCH ČINITELÍCH)

V této části závěrečné zprávy se zabýváme a) otázkou diferencovaného vlivu vybraných subjektů sociálního prostředí na volný čas mládeže, b) výpovědi mládeže o činnostech SSM a názory na jejich oblibu.

2.1. Vliv vybraných subjektů na volný čas mládeže

Předchozí kapitola ukázala, čím se mládež zabývá ve svém volnu. Další otázkou, která se v této souvislosti nabízí, je, kdo způsob trávení volného času mladých lidí nejvíce ovlivňuje. Úvodem je třeba poznamenat, že výzkum sledoval pouze názory na vliv vybraných subjektů, které vytvářejí sociální prostředí, v němž se mladý člověk nejčastěji pohybuje v době volna (nebyl např. sledován vliv sdělovacích prostředků, výchovných pracovníků ap.).

K analýze zkoumaného problému byla použita baterie 8 otázek, dotazovaní se vyjadřovali ke zmíněným subjektům jednotlivě:^{1/}

- naprostá většina (90 %) mladých lidí uvedla, že o tom, co dělá ve volném čase, rozhoduje sama,
- 51 % konstatuje, že na **náplň jejich** volného času působí partner, partnerka (chlapec, dívka), u ženatých a vdaných vlastní rodina,
- u více než třetiny dotázaných (39 %) to ovlivňují kamarádi a přátelé z práce nebo ze školy,
- u třetiny (34 %) kamarádi v místě bydliště
- 24 % uvedlo vliv rodičů
- 16 % sportovních oddílů ČSTV,
- 15 % různých zájmových organizací
- 13 % přátel ze SSM.

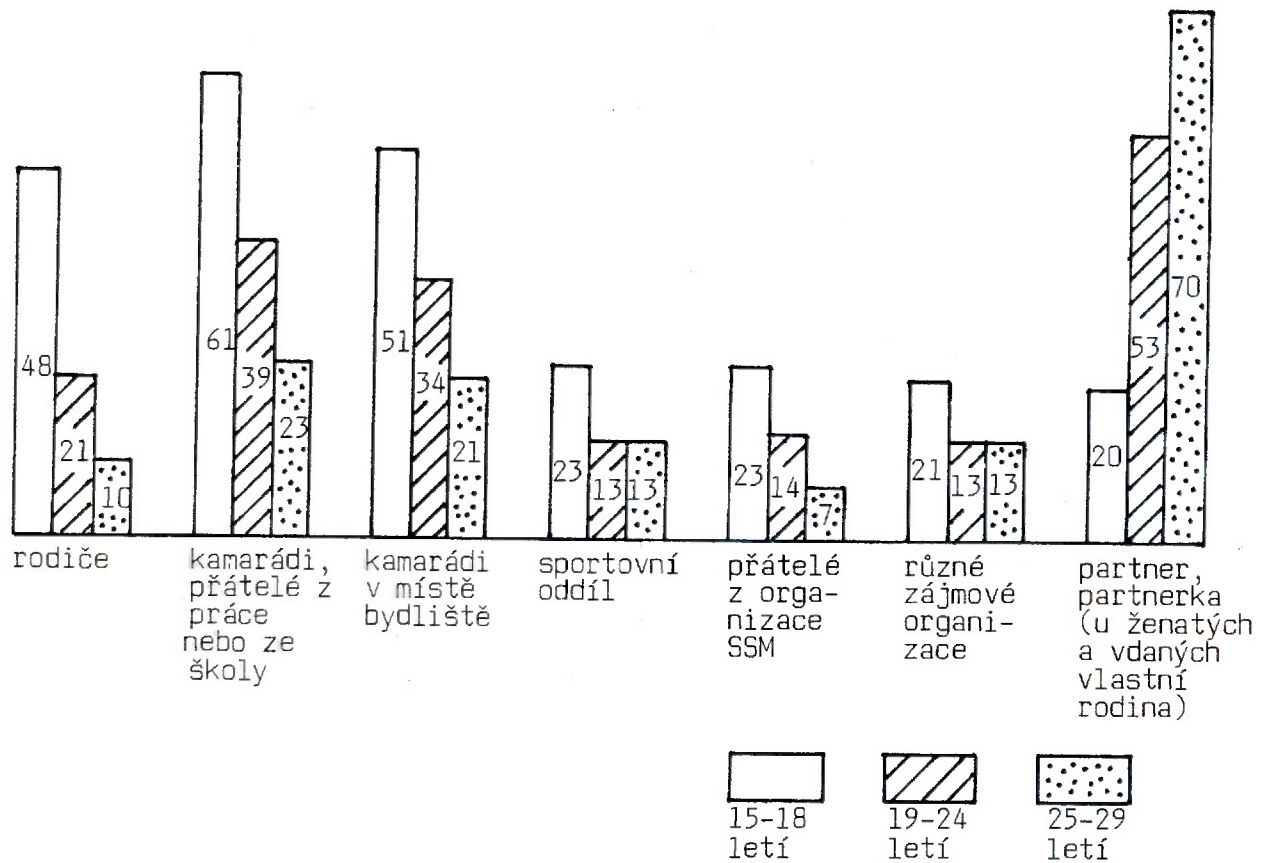
Vliv uvedených subjektů je výrazně diferencován především věkem dotázaných.

1/ Dopočet do 100 % u každé alternativy představuje podíl těch, kteří uvedli, že je daný subjekt neovlivňuje.

Graf č.7

Kdo ovlivňuje to, co dělá mládež ve volném čase^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Graf zřetelně dokládá, jak se stoupajícím věkem opadá působení rodičů, přátel i zájmových organizací a zcela dominantním se stává vliv životního partnera nebo vlastní rodiny. Uvedené tendenci plně odpovídají i difference v odpovědích svobodných a ženatých (vdaných).

Muži více než ženy hovoří o vlivu přátel a kamarádů z práce, školy i místa bydliště, ČSTV i zájmových organizací. Ženy častěji uvádějí vliv partnera, vlastní rodiny a rodičů.

1/ Opočet do 100 % u každého sloupce představuje podíl těch, kteří uvedli, že je daný subjekt neovlivňuje.

Tabulka č. 4

Diferencovaný vliv vybraných subjektů na volný čas mládeže^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2015 respondentů)

Kdo ovlivňuje to, co mládež dělá ve volném čase		rodiče	kamarádi, přátelé z práce nebo ze školy	kamarádi v místě bydliště	sportovní oddíl	přátelé z organizace SSM	různé zájmové organizace	partner, partnerka (u ženatých a vdaných vlastní rodina)
Uvádějí								
15-18 letí	muži	43	65	58	35	25	25	17
	ženy	55	56	41	9	19	17	24
19-24 letí	muži	19	46	41	18	12	15	44
	ženy	23	34	28	9	16	12	60
25-29 letí	muži	8	28	25	17	7	18	67
	ženy	11	16	17	7	6	8	74

Vyšší vliv rodičů na volný čas mládeže byl zaznamenán v menších obcích (500 - 2 000 obyvatel: 32 %) než ve velkých městech (100 000 a více obyvatel: 17 %).

Dotázaní z velkých měst méně často uvádějí vliv kamarádů a přátel z místa bydliště, ale též ČSTV a SSM.

Vliv přátel a známých ze SSM je větší mezi členy organizací SSM z místa bydliště než u organizací na pracovišti nebo ve škole, vyšší je u svazáckých funkcionářů než u řadových členů.

X X X

Významný vliv na trávení volného času mladých lidí mají kamarádi a přátelé. Ke sledování tohoto vlivu byla ve výzkumu použita i samostatná otevřená otázka, která ukázala, že ti, kteří mají

1/ Dopočet do 100 % u každého údaje představuje podíl těch, kteří daný subjekt neuvdli.

kamarády nebo přátele, se kterými nejméně 1 x týdně tráví volný čas, se spolu s nimi věnují následujícím aktivitám:

(dopočet do 100 % v každém řádku představuje podíl těch, kteří zmíněnou činnost neuvedli, n = 1296 respondentů)

- posezení s přáteli, debaty apod.	44 %
- sport, tělovýchova	26 %
- návštěvy kina	22 %
- taneční zábava, diskotéka	21 %
- návštěvy pohostinství, posezení u skleničky	18 %
- poslech reprodukované hudby, sledování televize, videa apod.	13 %
- návštěvy kulturních pořadů (divadlo, koncerty, výstavy apod.)	8 %
- procházky	7 %
- pobyt v přírodě	5 %
- návštěvy sportovních utkání	5 %
- společná práce - vzájemná pomoc, brigády atd.	5 %
- zájmová činnost (technická nebo umělecká)	5 %
- společné studium	4 %
- práce ve společenských organizacích	1 %
- jiná odpověď	3 %

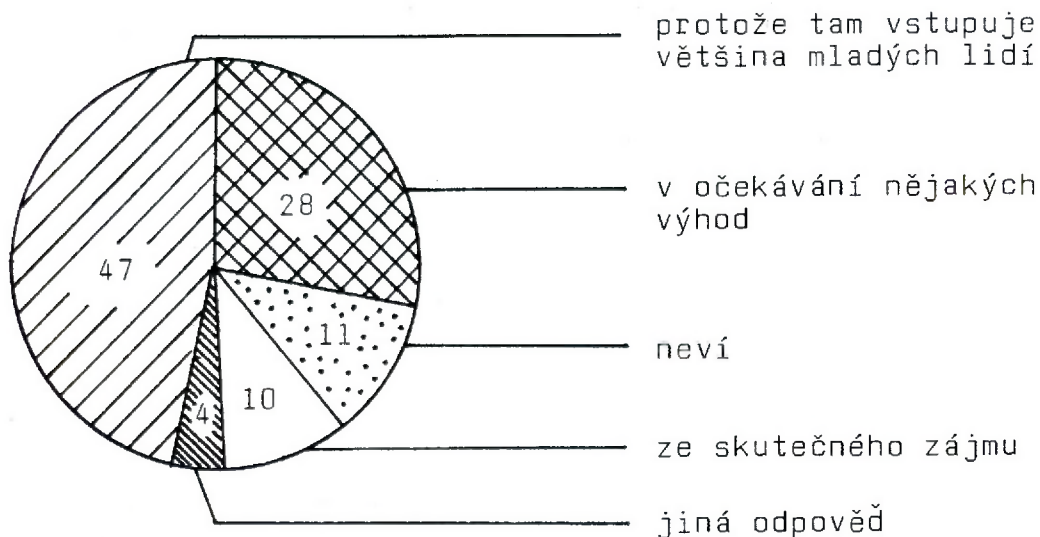
2.2. Aktivity organizované SSM a jejich obliba

K poslání SSM patří programově spojovat činnost ve sféře studia (práce) i volného a mimoškolního (mimopracovního) času a tím umožnit, aby mladí lidé našli v SSM prostor pro uplatnění činností, které odpovídají jejich mentalitě a zájmovým orientacím. Osobnostní a profesní nevyzrálost, někdy i rozporný proces formování životních a zájmových orientací, jímž mladí procházejí, a absence různých životních zkušeností jsou znaky typické pro období postpubescence (15 - 20 let). Právě v tomto věku je mládeži otevřena možnost vstoupit do SSM a podílet se na jeho činnosti.

Graf č. 8

Názory mládeže na důvody vstupu mladých lidí do SSM

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Názory na vstup do SSM jsou diferencovány územím. V SSR se proti ČSR častěji přiklání k tomu, že mládež vstupuje do svazácké organizace ze zájmu (14 % : 8 %). V ČSR se naopak 32 % respondentů domnívá, že je tento vstup motivován očekáváním nějakých výhod, v SSR je toho názoru 21 % dotázaných.

Žáci odborných učilišť, středních škol a vysokých škol se v názorech na vstup mladých lidí do svazáckých organizací neliší, převažuje u nich mínění, že mládež se hlásí do SSM proto, že tak činí všichni mladí lidé. Nejčastěji zastávají takový názor žáci středních škol (58 %).

O tom, jak často se mladí věnují práci v SSM, vypovídá graf č. 9 na str. 32.

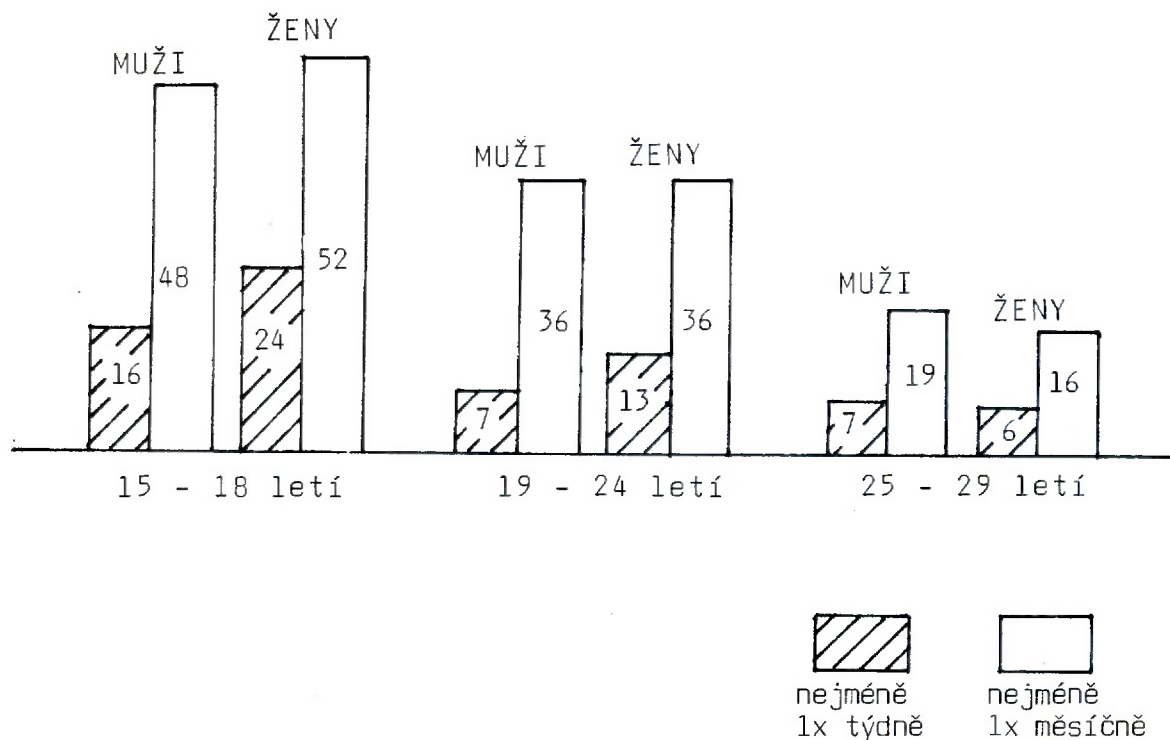
Zapojení do činnosti v SSM klesá se stoupajícím věkem. Ženy jsou přitom aktivnější ve věku 15 - 18 let, zatímco u 25 - 29 letých je situace obrácená. Souvisí to se změnami v osobním životě, s mateřstvím a péčí o děti, která je v uvedeném věku více v popředí životního zájmu.

Věnovat svůj volný čas činnosti v SSM je typičtější pro svobodné než ženaté, vdané (nejméně 1 x týdně: 16 % : 5 %), především žáky středních škol (25 %) a studenty vysokých škol (21 %), a ty, kteří bydlí jinde než u rodičů (na internátech nebo kolejích).

Graf č.9

Jak často se mládež věnuje práci v SSM^{1/} (podle vlastních výpovědí)

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2011 respondentů)

Mezi dotázanými v našem souboru bylo 40 % nesvazáků, přitom 56 % z celkového počtu respondentů uvedlo, že se práci v SSM nevěnují vůbec. Z uvedených dvou údajů vyplývá, že mezi svazáky je asi čtvrtina zcela pasívních členů.

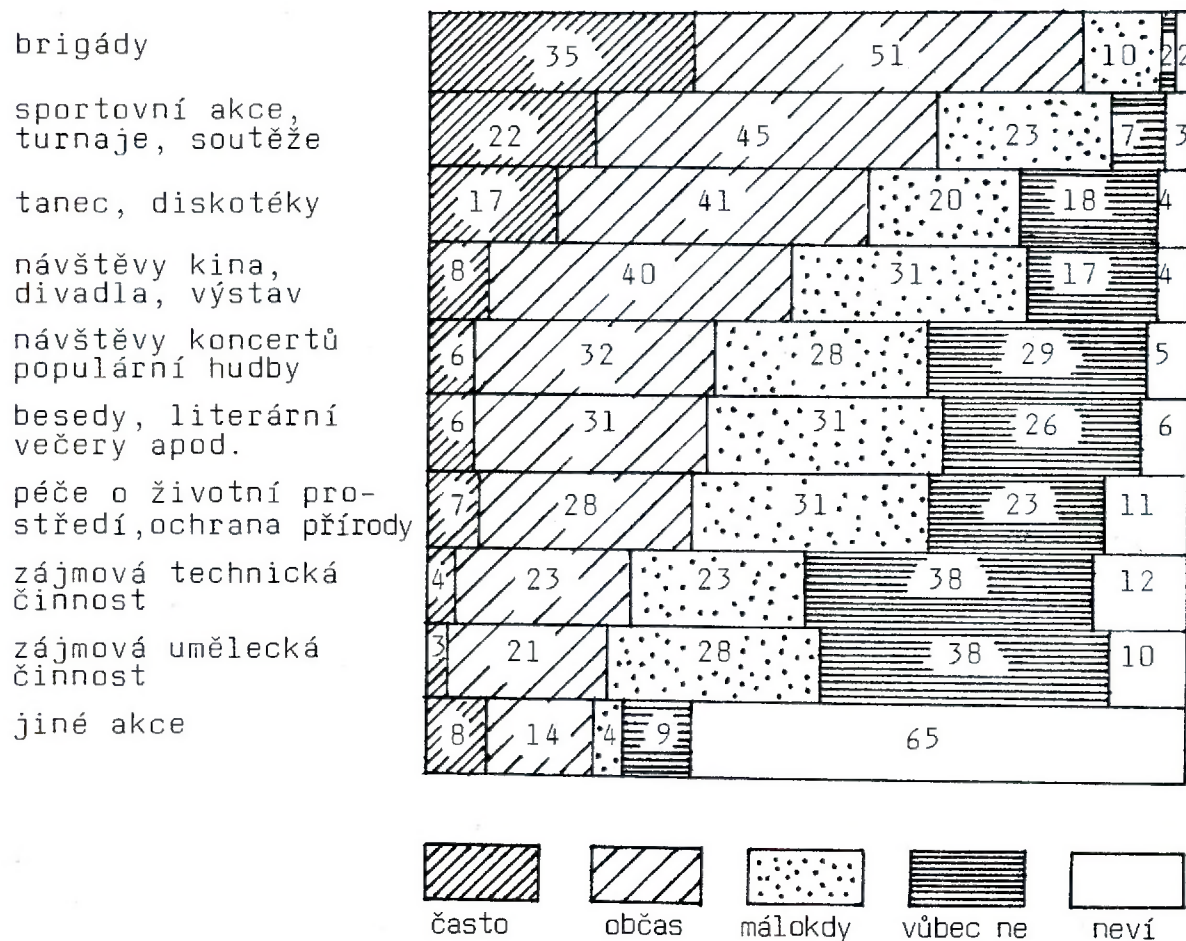
Dotázaným, kteří uvedli, že jsou členy SSM, jsme položili sérii dotazů zjišťujících, které akce pro ně SSM pořádá. Odpovědi uvádíme v grafu č. 10. Z grafu vyplývá, že nejčastěji se organizují brigády, sportovní akce a taneční či diskotéková setkání. Nejméně frekventovaná je zájmová technická a umělecká činnost.

1/ Dopočet do 100 % u každé věkové skupiny mužů i žen představuje podíl těch, kteří se práci v SSM nevěnují vůbec.

Graf č. 10

Jaký program pro volný čas nabízí SSM

(údaje za ČSSR v %, odpovídali členové SSM ve věku 15 - 29 let, n = 1173 respondentů)

Výpovědi o pořádání různých akcí jsou do jisté míry pravděpodobně ovlivněny i tím, zda dotyčný má zájem o tu kterou činnost a zda ji osobně vyhledává. Například ženy častěji uvádějí, že SSM nabízí kulturně a společensky zaměřené aktivity (divadlo, tanec, disco, návštěvy koncertů populární hudby). Muži zase větší měrou vypovídají, že SSM umožňuje zájmovou technickou činnost.

Častější návštěvy kin nebo divadel, diskoték, koncertů pop-music, ale i brigád uvádějí svazáci z organizací v místě bydliště, zejména v lokalitách od 500 do 2000 obyvatel.

Odovědi naznačují, že mládež, která bydlí na internátech nebo kolejích, má ve volném čase větší kontakt s akcemi SSM než ti, kteří bydlí u rodičů. Pravděpodobně i to je jedním z důvodů, že častěji vypovídá o pořádání zájmové umělecké činnosti, ale také brigád a návštěv koncertů pop-music v rámci SSM.

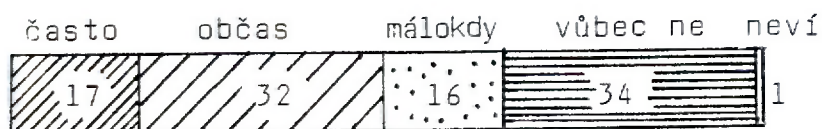
Výovědi o frekvenci akcí pořádaných svazáckými organizacemi ve volném čase se u žáků odborných učilišť, středních škol, dělníků a studentů vysokých škol výrazně neliší. U všech jsou na předních místech brigády, sport a tanec, diskotéky. Vysoškoškoláci ke zmíněným akcím častěji řadí ještě besedy a literární večery, středoškoláci a mladí dělníci návštěvy kin a divadel. Žáci odborných učilišť a mladí dělníci uvádějí mezi málo frekventovanými činnostmi zájmovou uměleckou tvořivost.

Jednou ze součástí svazácké činnosti je politické školení nebo vzdělávání. Výovědi o frekvenci jejich návštěv ukazuje graf č. 11.

Graf č. 11

Výovědi o návštěvě politického vzdělávání v rámci SSM

(údaje za ČSSR v %, odpovídali členové SSM ve věku 15 - 29 let, n = 1199 respondentů)

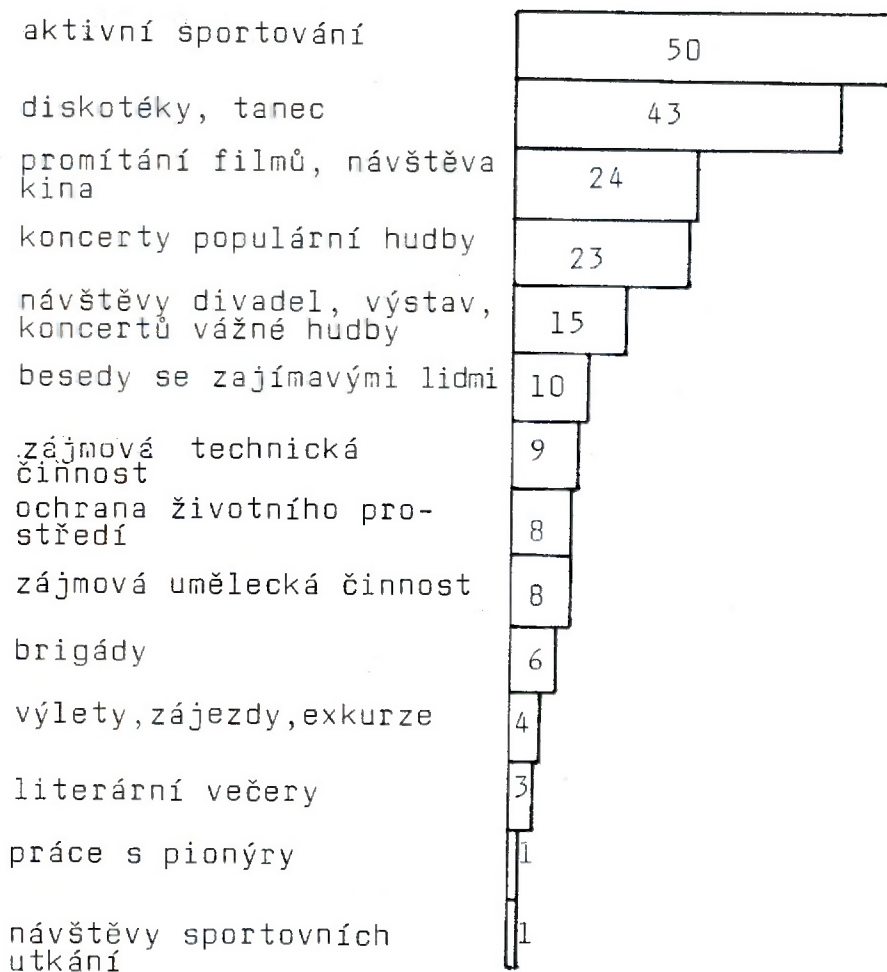
Návštěvy politického školení či vzdělávání v rámci SSM uvádějí nejčastěji studenti vysokých škol (59 %), dále ostatní zaměstnanci (54 %) a funkcionáři SSM (71 %). Ti, kteří jsou členy organizací SSM ve škole nebo na pracovišti (52 %), se účastní těchto školení ve větší míře než svazáci z organizací v místě bydliště (38 %).

Údaje o pořádání určitých činností v rámci svazáckých organizací ještě nevypovídají o jejich oblibě mezi mládeží. S výjimkou brigád se však pořadí nejčastějších a nejoblíbenějších činností v rámci SSM příliš neliší (viz graf č.10).

Graf č. 12

Akce SSM, které jsou podle názorů jeho členů nejpřitažlivější

(údaje za ČSSR v %^{1/}, odpovídali členové SSM ve věku 15 - 29 let, n = 1123 respondentů)

1/ Dotázaní uváděli až 3 odpovědi, dopočet do 100 % u každé alternativy představuje podíl těch, kteří takovou odpověď neuvedli.

Celkově považují svazácké akce za přitažlivé především svobodní mladí lidé.

Muži častěji preferují sport a zájmovou technickou činnost, ženy návštěvy kin, divadel, různých kulturních akcí, literární večery a práci s pionýry.

15 - 18 letí častěji oceňují diskotéky, návštěvy kin, sport, technické činnosti. Kulturní vyžití ve volném čase a zájmová umělecká činnost je považována za přitažlivější až se stoupajícím věkem a vzděláním. Podobně je tomu u besed se zajímavými lidmi nebo činností zaměřenou na ochranu životního prostředí.

Dělníci, žáci odborných učilišť, středních škol i studenti vysokých škol považují za atraktivní svazáckou akci především sport, učni a středoškoláci mimo sportu zejména diskotéky.

Členové organizací v místě bydliště výrazněji preferují diskotéky (58 %), ale i akce zaměřené na ochranu přírody. Výrazný rozdíl mezi hodnocením svazáckých akcí u funkcionářů a řadových členů se neprojevil.

3. VZTAH MLÁDEŽE K ZÁJMOVÉ VĚDECKOTECHNICKÉ ČINNOSTI

(NÁZORY NA ZAPOJENÍ MLÁDEŽE V TÉTO OBLASTI)

Jedním z prvořadých úkolů současné doby je rozvíjet a prohlubovat zájem a vztah mladých lidí k vědě a technice. Zřizují se stanice mladých techniků, centra pro vědu a techniku, a v rámci možností by měly být všechny typy škol, od základní počínaje, vybavovány výpočetní technikou. Vytváří se prostor pro vědeckotechnické aktivity mládeže (například hnutím ZENIT, činností mladých vynálezců a zlepšovatelů, zaměřením témat prací SVOČ atd.)

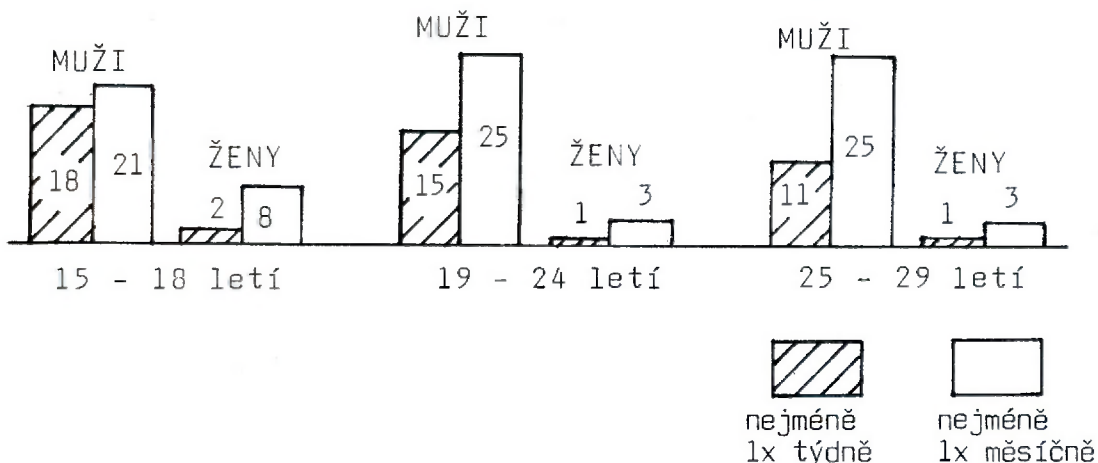
Zájem o techniku je častější u mužů. Alespoň jednou týdně se takové činnosti, podle vlastní výpovědi, věnuje 14 % mužů a jen 1 % žen. Jsou to především svobodní mladí lidé, nejčastěji ve věku do osmnácti let, řadoví členové SSM a vysokoškolští studenti.

Jak se liší výpovědi o aktivní zájmové činnosti v zájmové technické oblasti podle věku a pohlaví ukazuje graf č. 13.

Graf č. 13

Jak často se mládež věnuje zájmové technické činnosti
(podle vlastních výpovědí) ^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2017 respondentů)

1/ Dopočet do 100 % u každé věkové skupiny mužů i žen představuje podíl těch, kteří se technické činnosti nevěnují vůbec.

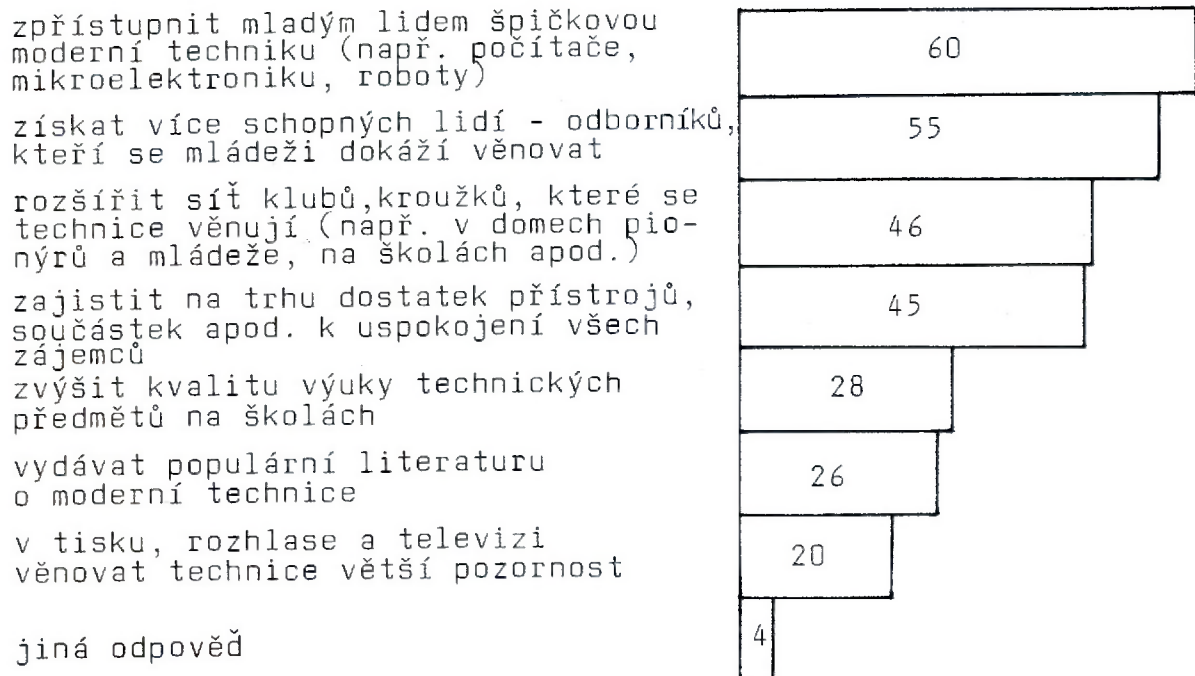
Rozvoj zájmové vědeckotechnické činnosti je podmíněn řadou faktorů. Některé z nich jsme předložili mladým lidem k posouzení.

Podle názorů mladých lidí by rychlejšímu a účinnějšímu zapojení do této činnosti napomohlo zejména: a) zpřístupnit mladým lidem špičkovou moderní techniku a b) zajistit schopné odborníky, kteří se dokáží věnovat mládeži (viz graf č. 14).

Graf č. 14

Názory mládeže na to, co by přispělo k jejímu většímu zapojení do zájmové vědeckotechnické činnosti^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Propagační stránku - vydávání literatury, pozornost masových sdělovacích prostředků atp. - nepovažuje mládež za tak důležitou. Mezi jiné názory na podmínky rozvoje vědeckotechnické činnosti patří, aby podniky tuto činnost více finančně podporovaly, aby se výrazněji oceňovali mladí zlepšovatelé a aby potřebné přístroje a součástky dodávané na vnitřní trh byly cenově dostupné.

Dotázaní z ČSR spíše zdůrazňují lepší zásobování trhu přístroji a součástkami pro zájmovou vědeckotechnickou činnost (ČSR: 50 %, SSR: 36 %). V SSR častěji zastávají názor, že je nutná větší pozornost masových sdělovacích prostředků (SSR: 24 %, ČSR: 18 %).

Muži spíše než ženy žádají zpřístupnění moderní techniky (64 % : 56 %) a lepší zásobování trhu potřebnými přístroji (51 % : 40 %). Ženy jsou zase častěji toho názoru, že pro účin-

1/ Dotázaní vybírali z lístku 3 možnosti. Dopočet do 100 % u každé alternativy představuje podíl těch, kteří uvedenou možnost nevybrali.

nější zapojení mládeže do vědy a techniky je potřebné získat větší počty schopných lidí a rozšířit síť technických klubů a kroužků.

Mladí do sedmnácti let častěji míní, že je důležitější zvýšit počet kroužků například v domech pionýrů nebo na školách.

Se zvyšujícím se vzděláním je častěji kladen důraz na zpřístupnění špičkové techniky, zvýšení kvality výuky technických předmětů na školách a zajištění nabídky součástek a přístrojů.

Na význam sdělovacích prostředků a vydávání literatury častěji poukazují mladí dělníci.

Získat více odborníků považují za důležité především v místech, kde bydlí 500 - 5 000 obyvatel.

Názory mladých lidí, kteří se ve svém volném čase věnují zájmové technické činnosti, se výrazně nelišily od názorů celého souboru dotázané mládeže. Ti, kteří se věnují technické tvořivosti nejméně jednou týdně, pouze častěji než ostatní požadovali lepší zásobování trhu potřebnými přístroji a součástkami.

X X X

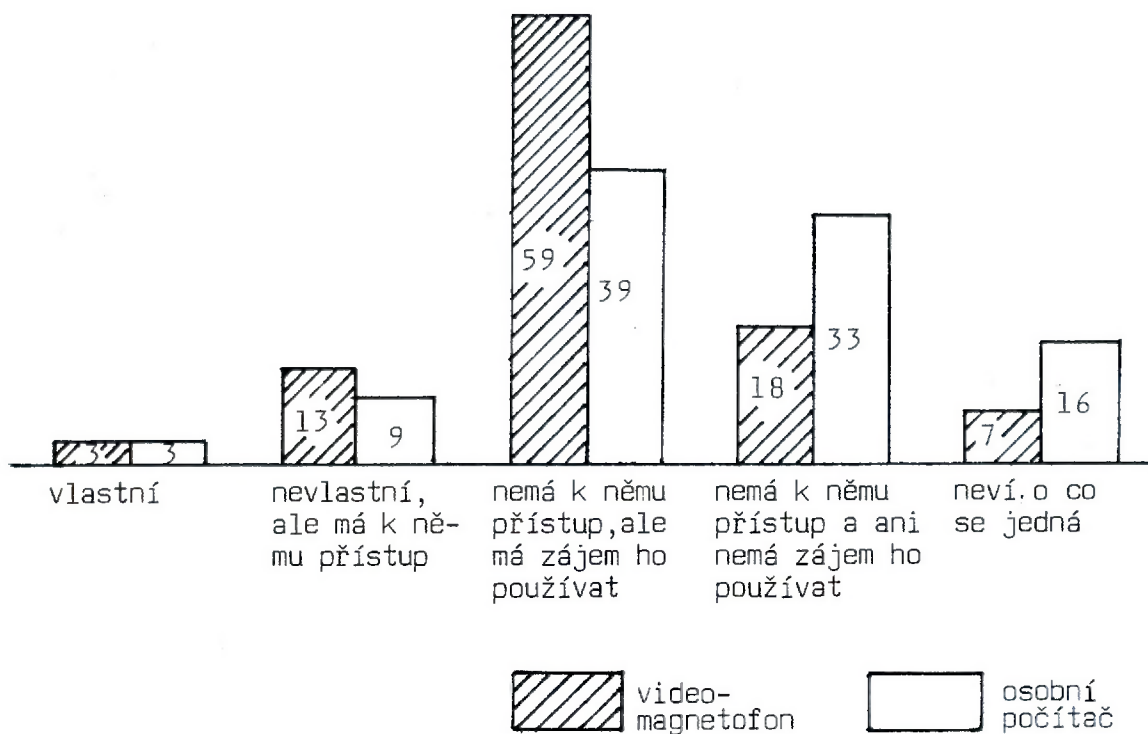
Mezi atraktivní přístroje, které reprezentují trend ve vývoji techniky a o něž je mezi mladými lidmi zájem, patří videomagnetofon a osobní počítač. Videomagnetofon je novým fenoménem v oblasti hromadného sdělování. Osobní počítač charakterizuje aktuální směr rozvoje vědy a techniky.

Vlastnictví videomagnetofonu či osobního počítače, nebo možnost používat ho, je o něco častější u dotázaných z ČSR (video vlastní v ČSR 4 %, v SSR 1 %, osob. počítač vlastní v ČSR 3 %, v SSR 2 %, k videu má přístup v ČSR 15 %, v SSR 8 %, k osob. počítači má přístup v ČSR 11 %, v SSR 7 %). Přístup k těmto přístrojům mají spíše muži než ženy, možnost jejich používání stoupá s vyšším vzděláním. Ve větší míře mají k těmto předmětům přístup též žáci středních škol a zejména vysokoškolští studenti.

Graf č. 15

Výpovědi mladých lidí, zda se setkali s videomagnetofonem a osobním počítačem

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Přání využívat video či počítač projevili častěji mladí lidé ze SSR (video: 68 %, počítač: 47 %), spíše muži než ženy. Zájem stoupá s výší vzdělání. O videomagnetofon je ve všech socioprofesionálních skupinách zájem takřka shodný (nejčastější je u žáků odborných učilišť: 64 %). Zájem o osobní počítač je u žáků odborných učilišť, středních škol a studentů vysokých škol vyšší než u dělníků a ostatních zaměstnanců.

Přístup k videu a osobnímu počítači mají častěji lidé z měst nad 100 000 obyvatel (21 %). Dotázaní bydlící v malých lokalitách (do 2 000 obyvatel) většinou tyto předměty neznají, nemají k nim přístup ani zájem je používat.

4. K VYBRANÝM ASPEKTŮM SPOLEČENSKY NEBEZPEČNÉHO CHOVÁNÍ

(VÝPOVĚDI O CHOVÁNÍ MLÁDEŽE VE VZTAHU K ALKOHOLU A OMAMNÝM LÁTKÁM)

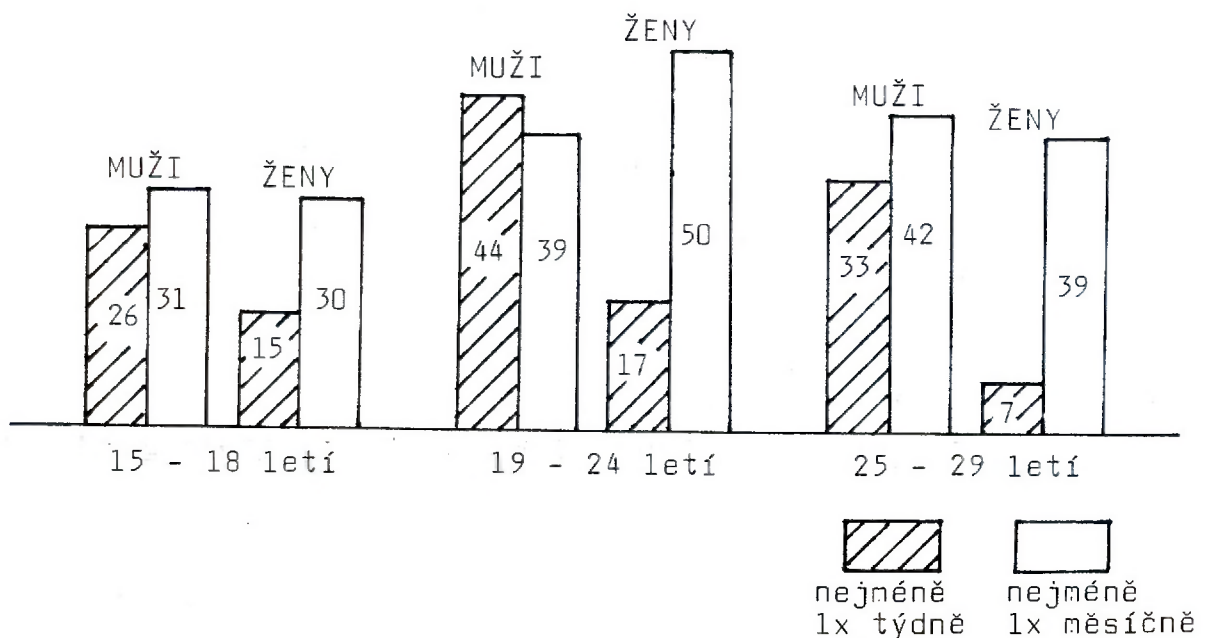
Ve způsobu života určité části mládeže se projevují i společensky nežádoucí prvky. Zjištění kriminologů ukazují, že pocity nudy, ničím nenaplněný volný čas nebo nedostatečná kontrola nad hodinami volna jsou jedním z faktorů vyvolávajících závadové chování, které vrcholí u některých mladých lidí trestnou činností. Proto jsme do výzkumu zařadili i otázky zjišťující frekvenci návštěv restauračních zařízení, mínění a výpovědi o vztahu mládeže k pití alkoholu a fetování.

Graf č.16 názorně dokládá, jak často mladí lidé navštěvují ve volném čase restaurace, vinárny nebo kavárny. Poznamenáváme, že jde pouze o zjištění samotného faktu návštěvnosti těchto zařízení (na základě výpovědí) bez ohledu na to, zda mládež při posezení v nich pije alkoholické či nealkoholické nápoje.

Graf č. 16

Jak často mládež navštěvuje restaurace, vinárny a kavárny
(podle vlastních výpovědí)^{1/}

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2020 respondentů)

1/ Dopočet do 100 % u každé věkové skupiny mužů i žen představuje podíl těch, kteří uvedená zařízení nenavštěvují.

Trávit určitou část volna v restauracích, vinárnách nebo kavárnách (a to nejméně jednou za týden) bývá podle odpovědí typičtější pro muže než ženy (35 % : 13 %), dělníky (33 %), svobodné (30 %) a mladé lidi z velkých měst (20 000 obyvatel a více - 30 %). Svou roli zde pravděpodobně sehrává i dostatek příležitostí, která je právě ve velkých městech značná. Do restaurací chodí častěji mladí lidé mezi 19 až 24 rokem věku. Téměř každý druhý muž této věkové kategorie navštěvuje pohostinství nejméně 1 x týdně.

Návštěvu restauračních zařízení nejméně jednou týdně uvedlo i 18 % mladých lidí ve věku 15 - 17 let, tzn. mládež, která by v tomto věkovém rozmezí neměla takové prostředí navštěvovat, nehledě k tomu, že podle zákonné vyhlášky jim nesmějí být nalévány alkoholické nápoje. Výpovědi naznačují, že posezení v restauracích vyhledávají častěji žáci odborných učilišť než žáci středních škol. 21 % žáků odborných učilišť chodí do restaurací nejméně jednou týdně a další čtvrtina (25 %) zasedá za restaurační stoly nejméně jednou měsíčně.

Některé sociologické výzkumy volného času, ale i poznatky pracovníků věnujících se výchově mládeže naznačují, že jedním ze jmenovatelů společensky nežádoucího chování mládeže může být nuda. Volný čas naplněný pocitý nudy uvádějí nejčastěji žáci odborných učilišť. Téměř 30 % vypovědělo, že se nudí nejméně jednou týdně, dalších 30 % nejméně jednou za měsíc. Se stoupajícím věkem, vzděláním a hlavně změnou rodinného stavu rozsah ničím nenaplněného času postupně klesá.

Následující tabulka dokumentuje, že ti, kteří častěji pociťují ve svém volnu nudu, také ve větší míře navštěvují restaurace, vinárny a kavárny.

Tabulka č. 5

Souvislost mezi pociťovanou nudou ve volném čase a návštěvami pohostinství (údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2017 respondentů)

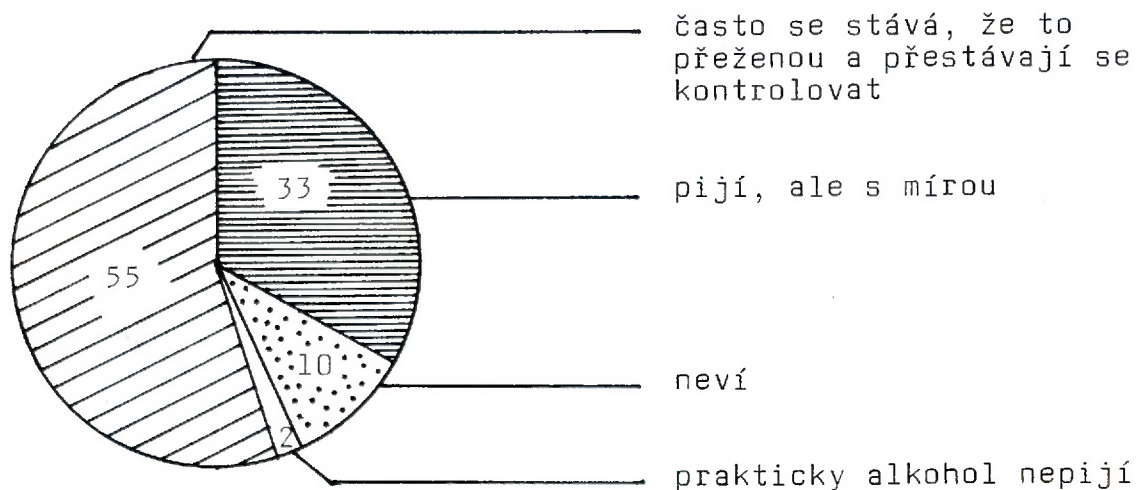
navštěvuje pohostinství	nejméně 1x týdně	nejméně 1x měsíčně	ne
nudí se			
nejméně 1 x týdně	41	31	28
nejméně 1 x měsíčně	29	40	31
ne	19	39	42

Samotný fakt častějších návštěv u té či oné věkové a sociální skupiny nemusí nutně znamenat negativní zjištění. Pro mnohé mladé lidi totiž mohou restaurace, vinárny nebo kavárny představovat místo, kde se scházejí se svými přáteli, kde se konají (zejména v menších městech a na vesnicích) diskotéky a taneční zábavy, a někdy i koncerty oblíbených hudebních skupin. Důležitějším faktorem je vztah mládeže k pití alkoholických nápojů.

Graf č.17

Výpovědi o tom, jak se chová většina mladých lidí na večírcích nebo přátelských posezeních ve vztahu k alkoholu

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Názory na chování mládeže na večírcích nebo přátelských posezeních mohou být získány jednak vlastní zkušeností, ale také z doslechu. Mínění, že většina mladých lidí pítí přeháně a přestává se potom kontrolovat, převažuje u všech sociodemografických skupin téměř shodně bez ohledu na věk, vzdělání, místo bydliště a další charakteristiky. O něco častěji takový názor zastávají mladí lidé ve věku 25 - 29 let (60 %).

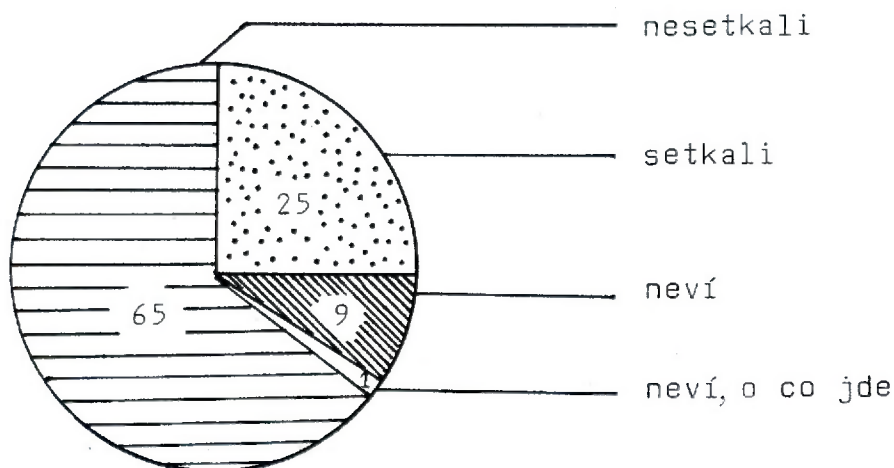
Dalším ze společensky zhoubných jevů, který staví psychickou i fyzickou hráz zdravému vývoji a rozvoji jedince, je kromě alkoholu fetování (přijímání omamných látek vdecho-

váním, polykáním nebo injekčně). Za významné považujeme zjištění, že čtvrtina mladých lidí ve věku 15 - 29 let vypověděla, že se již setkala se svými vrstevníky, kteří fetují.

Graf č. 18

Výpovědi mladých lidí, zda se setkali mezi svými vrstevníky s těmi, kteří fetují

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Takovéto setkání "zasáhlo" všechny zkoumané sociální i věkové skupiny. Častěji se s jedinci, kteří se alespoň někdy oddali fetování, poznali vysokoškolští studenti (40 %), žáci odborných učilišť (29 %) a dělníci (26 %). Šlo spíše o muže (31 %) než ženy (19 %). Projevilo se, že ti, kteří bydlí během týdne jinde než u rodičů nebo ve vlastním bytě (36 % : 24 %), měli zřejmě více příležitostí sejit se s někým, kdo to už zkusil. Podle odpovědí to bylo častěji v ČSR (27 %) než v SSR (21 %); spíše v krajích Severočeském, Západočeském a Bratislavě.

4 % dotázaných uvedla, že "na vlastní kůži" zkusili fetovat. Přepočteme-li tento údaj na celkovou populaci ČSSR ve věku 15 - 29 let, lze odhadovat, že asi 140 tisíc mladých lidí u nás má takovou zkušenost za sebou.

Více než polovina z nich uvedla, že zkusila fetovat ze zvědavosti, z touhy prožít něco neobvyklého, třetina takovým způ-

sobem řešila nějaký životní problém ("rozešlo se se mnou děvče" apod.) a zbytek většinou proto, že se mladí nechtěli lišit od svých vrstevníků, kteří to zkoušeli ("aby se neřeklo, že se toho bojím", "nechtěl jsem se odlišovat od ostatních v partě"). Mladí, kteří to zkusili, sahalí nejčastěji po ředidlech (toluen) a čistících prostředcích (okena), brali si různé léky, dostali se i k požití klasických drog (marihuana, hašiš apod.) nebo kombinovali prášky s alkoholickými nápoji. Někteří z dotázaných vůbec nevěděli, co to bylo, jaký "jed" do svého těla dostali.^{1/}

Ukazuje se, že mládež, která se více věnuje návštěvám restaurací, vináren a kaváren, má větší možnost setkat se se svými vrstevníky, kteří fetují.

Tabulka č. 6

Souvislost mezi návštěvami pohostinství a setkáním s mladými lidmi, kteří fetují

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2017 respondentů)

setkal se s mladým členem, který fetuje navštěvuje pohostinství	ano	ne	neví
1 x týdně	42	50	8
1 x měsíčně	25	65	10
nenavštěvuje	15	74	11

Závěrem lze konstatovat, že analyzované souvislosti mezi pocity nudy, návštěvami restaurací a fetováním potvrzují známou skutečnost, že volný čas nenaplněný nějakou smysluplnou činností často vede u některých mladých lidí až ke společensky nebezpečnému chování.

1/ Protože dotázaných, kteří uvedli, že zkusili fetovat, byla 4 %, jsou následující informace o diferencích v jejich odpovědích uváděny pouze orientačně. Fetování častěji okusili muži, spíše dělnická než učňovská mládež, svobodní a ti, kteří bydlí na sídlišťích. Věk těch, kteří uvedli, že zkusili fetovat, byl nejčastěji kolem osmnácti let.

5. CO MLÁDEŽI BRÁNÍ LÉPE VYUŽÍVAT VOLNÝ ČAS

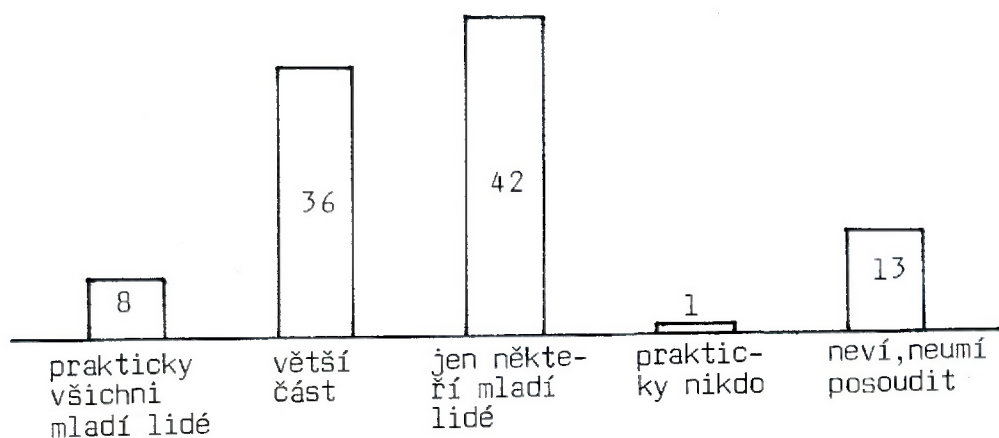
(NÁZORY NA SUBJEKTIVNÍ I OBJEKTIVNÍ PODMÍNKY)

Jaká část dnešních mladých lidí tráví hodnotně svůj volný čas? Stanoviska dotázaných k této otázce jsou znázorněna v následujícím grafu.

Graf č. 19

Názory, zda mládež tráví hodnotně svůj volný čas

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 2025 respondentů)

Dotázaní v SSR častěji než v ČSR uvádějí odpovědi "všichni mladí lidé" (13 % : 6 %) a "větší část" (42 % : 33 %).

Lépe hodnotí trávení volného času svých vrstevníků především mladší věkové skupiny, členové SSM, žáci středních škol a také svobodní mladí lidé. Nejvíce pozitivních odpovědí jsme zaznamenali u 19 letých ("všichni": 13 %, "větší část": 47 %), nejméně u 28 letých ("všichni": 6 %, "větší část": 27 %). Z těchto poznatků vyplývá, že dotázaní do svých výpovědí promítají svou životní zkušenost.

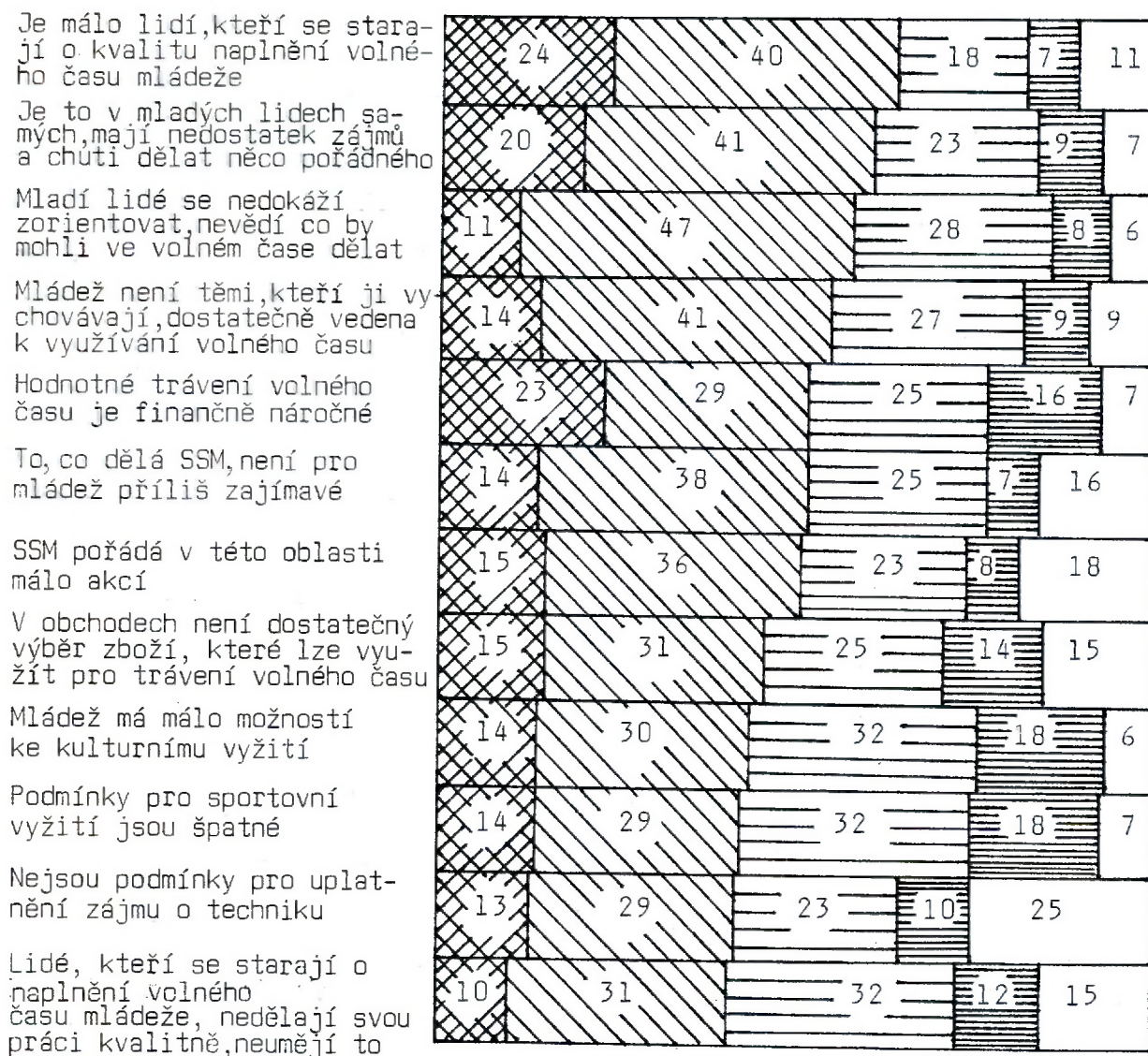
Velikost místa bydliště proti očekávání odpovědi dotázaných výrazně nediferencovala.

Dotázaným, kteří nezvolili odpověď "prakticky všichni", byla položena série otázek, zjišťující jejich názory na překážky, které brání mládeži lépe využívat volný čas.

Graf č. 20

Názory na to, co brání mladým lidem lépe využívat volný čas

(údaje za ČSSR v %, dotázaní ve věku 15 - 29 let, n = 1859 respondentů)

Graf naznačuje, že všechny sledované překážky lepšího využívání volného času, jsou značnou částí mládeže považovány za významné a že je tedy třeba přistupovat k této otázce komplexně.

Faktory bránící mládeži lépe využívat volný čas mají subjektivní i objektivní (materiální) povahu. Řada našich odborníků zabývajících se volným časem zdůrazňuje především nutnost vytvářet širokou paletu materiálních podmínek ke kulturnímu, sportovnímu, technickému aj. vyžití mladých lidí.

Je zajímavé, že mládež nepřisuzuje uvedeným hmotným podmínkám tak významný vliv, jako faktorů subjektivnímu - tj. především dostatku kvalifikovaných lidí, schopných zabezpečit kvalitní náplň volného času mládeže, ale též zájmu a chuti mládeže samé dělat ve volném čase něco pořádného, smysluplného, schopnosti orientovat se v tom, jaké možnosti volný čas nabízí a jak jej lze hodnotně naplnit. Značné rezervy jsou podle názoru dotázaných i ve výchovném působení.

Pokud jde o materiální podmínky, je nejčastěji poukazováno na to, že hodnotné trávení volného času je finančně náročné. Vzhledem k tomu, že více než 1/5 dotázaných mladých lidí uvedla u této položky rozhodný souhlas, lze se domnívat, že pro poměrně nemalou skupinu mládeže může hrát finanční otázka limitující roli ve způsobu trávení volného času.

Muži se projevíli při posuzování některých faktorů kritičtěji než ženy. Častěji uváděli výhrady k práci SSM, dále finanční náročnost hodnotného trávení volného času, nedostatečný výběr vhodného zboží, špatné podmínky ke sportování i uplatnění zájmu o techniku.

15 - 18 letí více než ostatní věkové skupiny poukazovali na nedostatečné množství akcí SSM i výběr zboží v obchodech. 25 - 29 letí častěji zastávali názor, že mladí lidé se nedokáží zorientovat a nevědí, co by mohli ve volném čase dělat, a že nejsou podmínky pro zájmovou technickou činnost.

Dotázaní v ČSR výrazněji než v SSR upozorňovali na nedostatek lidí, kteří by se starali o kvalitní naplnění volného času mládeže (ČSR: 67 %, SSR: 58 %), a na to, že mládež má nedostatek zájmů a chuti dělat něco pořádně

(ČSR: 63 %, SSR: 54 %).

V SSR naproti tomu bylo větší měrou konstatováno, že lidé, kteří se starají o kvalitní naplnění volného času mládeže, ne dělají svou práci dobře (SSR: 46 %, ČSR: 39 %). Častěji zde byly i kritické výhrady k práci SSM (SSR: 55 %, ČSR: 50 %) a k podmínkám pro kulturní vyžití (SSR: 55 %, ČSR: 38 %) a naplnění technických zájmů (SSR: 51 %, ČSR: 36 %).

Výraznější odchylky v odpovědích dotázaných podle jednotlivých krajů nebyly zjištěny.

Dotázaní ve venkovských lokalitách častěji než obyvatelé velkých měst uváděli ve svých odpovědích nedostatky zájmu a chuti mládeže dělat něco pořádného (70 % : 54 %), ale i nedosta- tečné podmínky ke kulturnímu vyžití (50 % : 26 %) a uplatnění zájmu o techniku (54 % : 24 %). Naproti tomu méně než obyva- telé velkých měst postrádají zboží pro volný čas (32 % : 48 %).

Charakter odpovědí mladých lidí, kteří bydlí na sídlišťích a těch, kteří žijí během pracovního týdne v internátě, na kole- ji, ubytovně apod. koresponduje s tím, že jde nejčastěji o do- tázané trávící velkou část svého volného času ve městech, kde, jak odpovědi naznačují, jsou lepší podmínky k uplatnění kultur- ních i technických zájmů (na internátech a kolejích i zájmů sportovních).

Vzdělání ani typ ekonomické aktivity odpovědi dotázaných výrazně nediferencovaly. Za pozornost pouze stojí, že dotázaní s vysokoškolským vzděláním považovali častěji akce SSM za ne- zajímavé (63 %), žáci odborných učilišť (59 %) a středních škol (57 %) častěji uváděli, že akcí SSM je málo.

Řadoví členové SSM častěji než funkcionáři SSM i nečlenové se domnívají, že SSM dělá málo akcí (58 % : 52 %) i to, že tyto akce nejsou zajímavé (59 % : 43 %).

6. ŠPECIFIKÁ TRÁVENIA VOĽNÉHO ČASU 15 - 18 ROČNEJ MLÁDEŽE ČSSR

Trávenie voľného času dospievajúcej mládeže je v centre pozornosti stranických, štátnych orgánov a spoločenských organizácií, preto aj v našom výskume mu venujeme osobitnú pozornosť.^{1/}

6.1. Štruktúra voľnočasových aktivít dospievajúcej mládeže

Výskum ukázal, že existuje určitý ustálený spôsob trávenia voľného času 15 - 18 ročnej mládeže v celej ČSSR a všetkých sociálnych skupinách, pre ktorý sú charakteristické prevažne tieto činnosti:

- sledovanie televízie,
- čítanie kníh, časopisov, seba vzdelávanie,
- pobyt v prírode, vychádzky, prechádzky, turistika,
- stretávanie sa s priateľmi, známymi, partnerom, partnerkou
- pracovné aktivity (práce okolo domu, chaty, záhrady, pletenie, vyšívanie, vylepšovanie bytu, rôzne opravy a pod.).

Celkový prehľad o štruktúre skúmaných voľnočasových aktivít vykonávaných 15 - 18 ročnou mládežou poskytuje graf č.21 na strane 51.

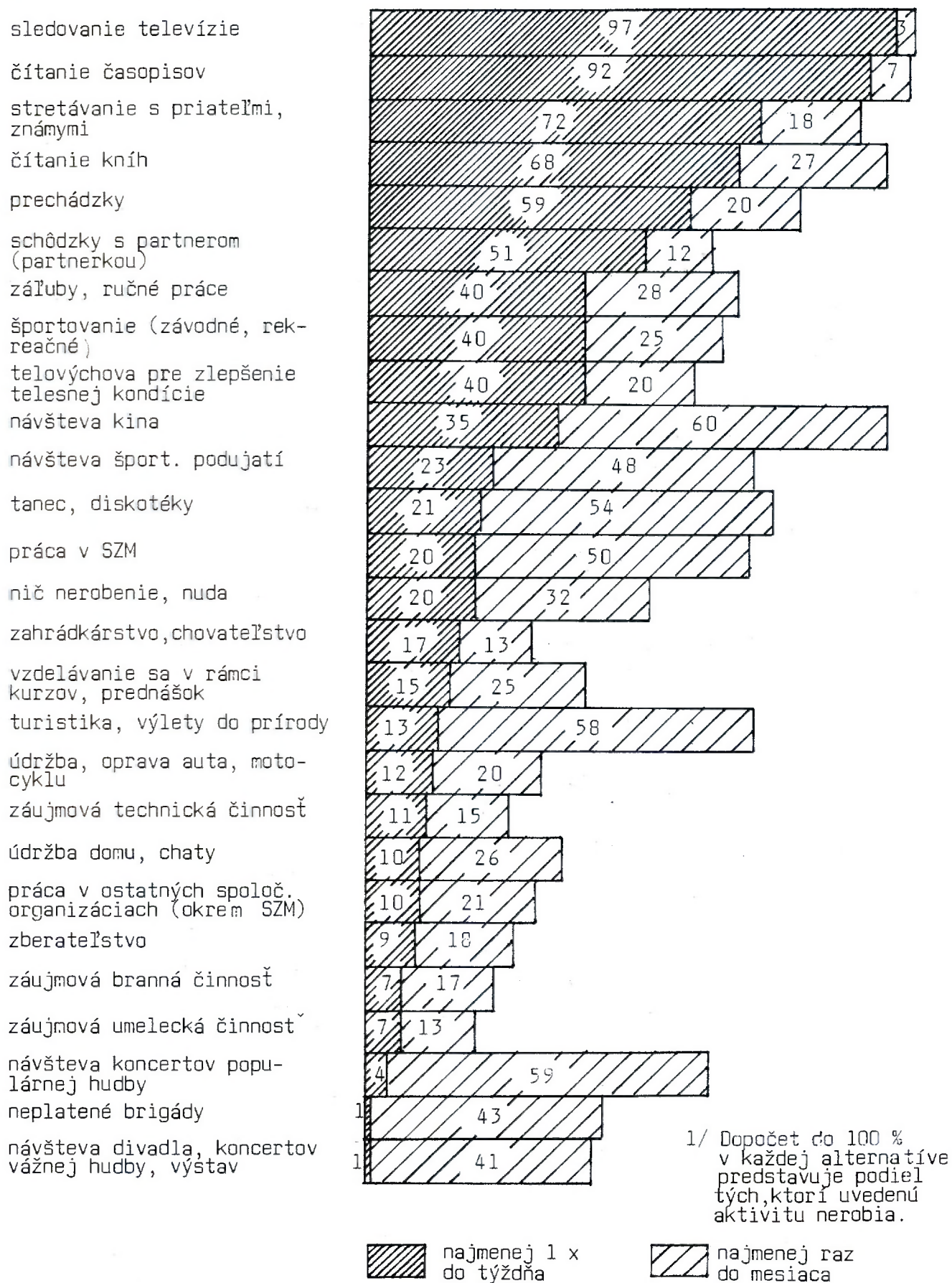
Voľný čas na čítanie kníh najviac využívajú žiaci stredných škôl (79 %) o 20 % viac ako žiaci odborných učilišť (59 %) a dievčatá (77 %) o 16 % viac ako chlapci (61 %).

Najviac 15 - 18 ročných (35 %) dáva prednosť tým knihám, pri ktorých sú celú dobu v napätí ako to dopadne. V ČSR najviac čítajú časopisy venované mládeži (33 %), športu (22 %) a technike (19 %). V SSR sú najčítanejšie časopisy s problematikou žien a módy (29 %), ďalej so športovou tematikou (23 %) a časopisy pre mládež (23 %). Nepriaznivým javom je, že v obidvoch republikách je pomerne malý záujem o časopisy zaoberajúce sa vedou a technikou (19 % a 17 %). Ešte menší záujem je

1/ Výskumný podsúbor tvorí 512 respondentov vo veku 15 - 18 rokov.

Graf č. 21

Výpovede 15 - 18 ročnej mládeže o vykonávaných činnostiach vo voľnom čase (údaje za ČSSR v %, n = 512 respondentov)^{1/}

o časopisy z oblasti kultúry a umenia (3 % a 2 %).

Významné miesto v živote dospievajúcej mládeže má stretávanie sa s priateľmi, známymi, ktorému sa venuje najmenej raz do týždňa 72 % respondentov. V SSR sa stretáva so svojimi priateľmi, známymi viac mladých ľudí (85 %) ako v ČSR (65 %). So zvyšovaním veku respondentov klesá záujem o túto aktivitu. (U 25 - 29 ročných je frekvencia tejto odpovede 44 %.) Podobná tendencia sa prejavuje aj v nasledujúcej činnosti. Aktivitou, ktorej sa venuje najmenej raz do týždňa viac ako polovica (51 %) dospievajúcej mládeže je schôdzka s partnerom, resp. partnerkou. Výrazne klesá záujem o túto aktivitu u 25 - 29 ročnej mládeže (38 %) čo zrejme vyplýva aj z toho, že títo ľudia si už väčšinou založili svoje vlastné rodiny.

Empirické údaje výskumu ukazujú, že 40 % dospievajúcej mládeže športuje závodne alebo rekreačne najmenej raz do týždňa; 40 % si zlepšuje pravidelne svoju fyzickú kondíciu pomocou jazzgymnastiky, aerobicu a pod. Viac ako tretina (35 %) 15 - 18 ročnej mládeže vo svojom voľnom čase vôbec nešportuje, z toho viac dievčatá (46 % : 27 %). Počet nešportujúcich s vekom stúpa, u 25 - 29 ročnej mládeže je to 52 %.

Pobyť v prírode, prechádzky, turistika sa tešia veľkej obľúbenosti vo všetkých skúmaných vekových kategóriach - venuje sa im viac ako dve tretiny opýtaných.

Ručným prácam a záľubám sa venuje najmenej raz do týždňa 40 % dospievajúcej mládeže. Viac sa týmito činnosťami venujú dievčatá ako chlapci (83 % : 56 %), viac v SSR ako v ČSR (71 % : 54 %). So zvyšovaním veku respondentov rastie počet tých, ktorí sa pravidelne venujú ručným prácam a záľubám, u 25 - 29 ročných dosahuje 54 %.

Do kina chodí 95 % 15 - 18 ročnej mládeže, z toho viac ako tretina opýtaných (35 %), najmenej raz do týždňa a tri pätiny (60 %) najmenej raz do mesiaca. Podľa frekvencie odpovedí sa prejavili určité rozdiely v návštevách kina: v ČSR (39 %) chodí najmenej raz do týždňa o 11 % respondentov viac ako v SSR (28 %). S vekom klesá počet pravidelných

návštevníkov kina, u 25 - 29 ročných je to len 12 %.

Tanec na zábavách a diskotékach patrí medzi obľúbenú voľnočasovú aktivitu dospelajúcej mládeže, až tri štvrtiny (75 %) respondentov uviedlo účasť na tejto forme zábavy. Z toho 21 % najmenej raz do týždňa a 54 % najmenej raz do mesiaca. Výraznejšie nižšiu účasť na zábavách a diskotékach sme zaznamenali u 25 - 29 ročných (38 %).

Aj z grafu na strane 51 vidíme, že dospelajúca mládež sa vo svojom voľnom čase nevenuje v dostatočnej miere záujmovej technickej, umeleckej, brannej činnosti. U starších vekových skupín tieto voľnočasové aktivity patria taktiež medzi najmenej frekventované.

Nemôžeme byť spokojní s tým, že 20 % dospelajúcej mládeže odpovedala, že sa nudí najmenej raz do týždňa a 32 % najmenej raz do mesiaca. V ČSR sa nudí najmenej raz do týždňa 24 % respondentov, v SSR 11 %.

Vo voľnom čase 15 - 18 ročnej mládeže prevažujú zábavné a odpočinkové činnosti nad tvorivými a poznávacími. V tom sú rezervy vo využívaní voľného času dospelajúcej mládeže zo zreteľa všestranného harmonického rozvoja osobnosti. Pretrvávajú disproporcie medzi požiadavkami na zdravý, fyzický rozvoj dospelajúcej mládeže a jej relatívne nízkym záujmom o pravidelné športovanie.

X X X

Z hľadiska objemu najviac voľného času majú mladí ľudia v sobotu a nedeľu. Aby sme zistili, ktoré činnosti sú najčastejšie realizované cez víkendy, použili sme otvorenú otázku: Činnosti, ktoré najčastejšie robíte v sobotu a nedeľu? Najfrekventovanejšie aktivity sme zoradili v nasledujúcom prehľade:

- čítanie, sebazvedelávanie, štúdium	41 %
- sledovanie televízie, rozhlasu, počúvanie hudby	41 %
- práca okolo domu, chaty, záhrady, vyšívanie pletenie, šitie a pod.	38 %
- pobyt v prírode, turistika, športovanie	36 %
- tanec, zábava, diskotéka	22 %

Domácim prácam sa venuje v sobotu a nedeľu viac mladých ľudí na Slovensku (47 %) ako v Čechách (32 %); tanec, diskotéky a zábavy uprednostňuje viac chlapcov a dievčat v ČSR (25 %) ako v SSR (16 %). Štruktúra víkendových činností v starších vekových kategóriách sa mení hlavne v tom, že pracovné aktivity sú podstatne frekventovanejšie; číta, vzdeláva sa, študuje štvrtina respondentov a silne klesá záujem o zábavu a diskotéku (25 - 29 r. 2 %).

X X X

Aby sme zistili nielen frekvencie, ale aj obľúbenosti voľnočasových aktivít 15 - 18 ročnej mládeže, požiadali sme respondentov, aby uviedli tri činnosti, ktorým sa najradšej venujú vo voľnom čase. Dospievajúca mládež za najobľúbenejšie označila tieto voľnočasové aktivity:

- pobyt v prírode, turistika, športovanie	48 %
- čítanie, sebavzdelávanie	48 %
- sledovanie televízie, rozhlasu, počúvanie hudby	47 %

V starších vekových kategóriách uvedená štruktúra obľúbených voľnočasových aktivít sa doplní o pracovné aktivity (práce okolo domu, chaty, záhradkárstvo, chovateľstvo, vyšívanie, pletenie a pod.). U 15 - 18 ročných pracovné aktivity v ČSR obľubuje 19 % a v SSR 34 % respondentov.

V štruktúre najobľúbenejších voľnočasových aktivít nie sú v žiadúcej miere zastúpené záujmové technické (10 %) a umelecké činnosti (8 %).

6.2. Vplyv vybraných subjektov na trávenie voľného času
15 - 18 ročnej mládeže

Na základe odpovedí 15 - 18 ročnej mládeže uvádzame poradie jednotlivých subjektov, ktoré najviac ovplyvňujú ich činnosť vo voľnom čase.

Graf č. 22

Kto ovplyvňuje náplň voľného času dospelujúcej mládeže^{1/}

(údaje za ČSSR v %, opýtaní vo veku 15 - 18 rokov,
n = 512 respondentov)

priatelia zo školy alebo z práce	61
priatelia v mieste bydliska	51
rodinné prostredie	48
priatelia z organizácie SZM	23
športový oddiel. ČSTV	23
rôzne záujmové organizácie	21
partner, partnerka	20

Graf č. 22 poukazuje na menší vplyv priateľov zo SZM, športových oddielov a rôznych záujmových organizácií, i keď práve táto mládež najviac potrebuje vedenie a usmerňovanie.

Vo vyšších vekových kategóriach na uvedené formy trávenia voľného času má najväčší vplyv partner, partnerka (u ženatých a vydatých vlastná rodina), ďalej kamaráti z práce alebo zo školy a kamaráti v mieste bydliska.

1/ Dopočet do 100 % u každej alternatívy predstavuje podiel tých, ktorí uviedli, že ich daný subjekt neovplyvňuje.

V živote dospievajúcej mládeže má SZM nezastupiteľné miesto, a preto nás zaujímali názory mladých ľudí na činnosť mládežníckej organizácie vo sfére voľného času. Pri analýze motívu vstupu mladých ľudí do SZM 9 % uviedlo, že mládež do SZM vstupuje zo skutočného záujmu (z 15 ročných je to 17 %). Ďalších 25 % uvádza, že vstup do SZM je spojený s očakávaním nejakých výhod, 52 % považuje za dôvod to, že tam vstupuje väčšina mladých ľudí, 8 % nevie a 6 % uviedlo inú odpoveď. Podľa výpovede opýtaných v SSR relatívne viac respondentov vstupuje do SZM zo skutočného záujmu ako v ČSR (14 % : 6 %). V ČSR častejšie ako v SSR (30 % : 17 %) je vstup do SZM spojený s očakávaním nejakých výhod.

Skúmali sme, ako organizácia SZM ovplyvňuje využitie voľného času mladých ľudí, aké akcie a ako často ich poriada. Podľa názorov opýtaných členov SZM najčastejšie organizuje:

- brigády . 38 %
- športové akcie a turnaje 24 %
- tanec a diskotéky 17 %

Najmenej sú organizované:

- záujmová umelecká činnosť 4 %
- záujmová technická činnosť 5 %
- besedy, literárne večery 6 %
- návšteva kina, divadla, výstav 7 %

Členovia SZM z organizovaných akcií za najpríťažlivejšie považujú:

- diskotéky, tanec 51 %
- športové akcie, turnaje 49 %
- návštevu kina 26 %
- koncerty populárnej hudby 23 %

Záujmovú umeleckú činnosť považovalo za najpríťažlivejšiu len 6 % opýtaných, záujmovú technickú činnosť 8 %, brigády 6 %.

Keď porovnáme najčastejšie usporiadané akcie SZM s akciami príťažlivejšími, vidíme, že:

- a) športové akcie, súťaže, turnaje, diskotéky a tanec sú akcie najpríťažlivejšie a aj najčastejšie usporiadané,
- b) brigády sú síce najčastejšie usporiadané, ale patria medzi menej obľúbené akcie,
- c) za menej príťažlivé akcie sú označené záujmovo-umelecké, technické činnosti, ktorým aj zo strany SZM je venovaná menšia pozornosť.

Zaujímalo nás, ako často navštevujú zväzáci politické školenie alebo vzdelávanie SZM. Z opýtaných 17 % odpovedalo, že často, 33 % občas, 15 % málokedy, 34 % vôbec nie a 1 % nevie. Častejšie navštevujú politické vzdelávanie SZM v SSR (21 %), žiaci stredných škôl (21 %) a funkcionári SZM (29 %). Relatívne najväčší počet respondentov, ktorí vôbec nenavštevujú tieto akcie sme zaznamenali u žiakov odborných učilišť (39 %).

Podiel spoločenskej aktivity 15 - 18 ročnej mládeže na voľnočasových činnostiach sme skúmali frekvenciu práce v SZM, v orgánoch národného výboru a v ostatných spoločenských organizáciach. Do práce SZM sa zapája najmenej raz do týždňa 20 %, najmenej raz do mesiaca 50 % a vôbec sa nezapája 30 % opýtaných. Do práce SZM sa najčastejšie zapájajú funkcionári SZM (47 %), žiaci stredných škôl (26 %) a respondenti v ČSR (23 %). Vôbec sa nezapája 52 % robotníckej mládeže a 34 % žiakov odborných učilišť. Vo vekových kategóriach 20 - 24 r. a 25 - 29 r. sa nezapája do práce v SZM 57 % a 76 % opýtaných.

Do práce v ostatných spoločenských organizáciach (ZČSSP, ČSTV, Zväzarm a pod.) sa zapája 31 % dospelujúcej mládeže (SSR 41 %, ČSR 25 %).

6.3. Technická tvorivosť dospelujúcej mládeže vo voľnom čase

V dobe, kedy sa veda a technika rýchlo rozvíja, má veľký význam technická tvorivosť a vedecká aktivita mládeže. Údaje z výskumu ukazujú, že 74 % mladých ľudí vo veku 15 - 18 r. sa nevenuje záujmovej technickej činnosti. Podiel zapájania sa do záujmovo-technickej činnosti žiakov odborných učilišť nepresahuje 20 %, žiakov stredných škôl 29 % a robotníckej mládeže do 18 rokov 25 %.

Malá je aj účasť mladých ľudí v súťažiach Zenit, Hnutie mladých zlepšovateľov, Študentská vedecká odborná činnosť, Študentská odborná činnosť a v olympiádach prírodných vied. Zo súboru 15 - 18 ročnej mládeže sa v školskom roku 1984/1985 zapojilo do uvedených odborných súťaží 10 % žiakov odborných učilišť, 18 % žiakov stredných škôl a 8 % robotníkov.

Podľa názoru mladých ľudí, v každej vekovej kategórii hlavnými faktormi, ktoré podmieňujú účasť mládeže vo vedecko-technickej činnosti sú:

1. materiálne predpoklady

dať mládeži k dispozícii mikroelektroniku, roboty a pod.;
zaistiť na trhu dostatok prístrojov, súčiastok a pod.
k uspokojeniu všetkých záujemcov,

2. kádrové predpoklady

treba získať čo najviac schopných odborníkov, ktorí dokážu získať pre túto činnosť najširšie vrstvy mládeže,

3. organizačné predpoklady

v rámci SZM, Zväzarmu, v domoch techniky, obvodných spoločenských strediskách vytvoriť metodické centrá, ktoré by koordinovali a viedli záujmovú technickú činnosť,

4. odborné predpoklady

zvýšiť kvalitu výuky technických predmetov na školách.

6.4. Názory 15 - 18 ročnej mládeže na niektoré javy negatívnej činnosti svojich rovesníkov vo voľnom čase

V trávení voľného času časti dospelajúcej mládeže sa vyskytujú negatívne javy ako je alkoholizmus a fetovanie. Vyskytujú sa zriedkavo, ale je im potrebné, vzhľadom na zdravý vývoj dospelajúcej mládeže venovať pozornosť. Je znepokojujúce, že u dospelajúcej mládeže polovica opýtaných respondentov má také skúsenosti, že mladí ľudia často prehávajú pitie alkoholických nápojov, prestávajú sa kontrolovať.

Ďalším deviantným správaním, ktoré deformuje osobnosť mladého človeka je fetovanie. V každej vekovej kategórii štvrtina respondentov sa už stretla s mladými ľuďmi, ktorí fetujú. V celej ČSSR 15 - 18 ročných respondentov 5 % odpovedalo tak, že niekedy skúsili fetovať.

Z uvedených poznatkov vyplýva, že proti používaniu alkoholických nápojov je potrebná väčšia prísnosť tak v rodinách, ako aj na školách a v pracovných kolektívoch. Napriek tomu, že počet mladých ľudí, ktorí uviedli, že fetujú je relatívne nízky, je potrebné venovať tejto problematike náležitú pozornosť, lebo štvrtina opýtaných sa už niekedy stretla s mladými ľuďmi, ktorí fetujú.

6.5. Prekážky lepšieho využívania voľného času

Z hľadiska skutočne vykonávaných aktivít nás zaujímal názor respondentov na hodnotné trávenie voľného času svojich rovesníkov. Polovica 15 - 18 ročnej mládeže je toho názoru, že väčšina mladých ľudí hodnotne trávi svoj voľný čas, 36 % odpovedalo, že len niektorí a 14 % to nevedelo posúdiť. Väčšie disproporcie sme zaznamenali podľa územia. V ČSR 44 % a v SSR 61 % respondentov povedalo, že väčšia časť mládeže trávi hodnotne svoj voľný čas. Počet tých respondentov, ktorí si myslia, že väčšina mladých ľudí hodnotne trávi svoj voľný čas s vekom klesá. Vo vekovej kategórii 25 - 29 ročných je to 37 %.

Polovica 15 - 18 ročných respondentov vidí prekážky lepšieho využívania voľného času v tom, že:

- mladí ľudia nemajú dostatok záujmov a chuti robiť niečo poriadne,
- mladí ľudia nevedia, čo by mali robiť vo voľnom čase,
- mládež nie je dostatočne vedená k využitiu voľného času,
- je nedostatok ľudí, ktorí sa starajú o kvalitné naplnenie voľného času mládeže,
- SZM poriada v oblasti voľného času málo akcií,
- to, čo robí SZM nie je pre mládež dostatočne zaujímavé,
- podmienky pre športové vyžitie sú zlé,
- mládež má málo možností kultúrneho vyžitia,
- nie sú podmienky pre uplatnenie záujmu o techniku,
- v obchodoch nie je dostatočný tovar pre voľný čas,
- hodnotné trávenie voľného času je finančne náročné.

Viac ako tretina respondentov uvedené faktory nepovažuje za prekážky lepšieho využívania voľného času a viac ako desatina to nevedelo posúdiť.

III. ZÁVĚREČNÁ SHRNU TÍ

V ýzkum se zabýval zaměřením volnočasových aktivit mladých lidí ve věku 15 - 29 let, aktivačními činiteli volného času, vztahem mládeže k vědeckotechnické činnosti, vybranými aspekty společensky nebezpečného chování, podmínkami pro trávení volného času a překážkami jeho lepšího využití. Výsledky šetření lze shrnout do následujících bodů:

1. K nejfrekventovanějším činnostem ve volném a mimopracovním čase u všech věkových skupin mládeže patří - podle jejich vlastního vyjádření - sledování televize (nejméně 1 x týdně 96 %) a čtení časopisů (90 %).

U 15 - 18 leté mládeže je na dalších místech studium (nejméně 1 x týdně 78 %), schůzky s přáteli a známými a čtení knih. U 19 - 29 letých jsou to běžné domácí práce (19 - 24 letí: 71 %, 25 - 29 letí: 79 %), čtení knih a procházky.

K nejméně rozšířeným volnočasovým aktivitám patří zájmová technická činnost, sběratelství, zájmová umělecká činnost a zájmová branná činnost, jimiž se nejméně 1 x týdně zabývá méně než jedna desetina dotázané mládeže.

I přes různorodost činností, které jsou ve volném čase vykonávány, pociťuje značná část mládeže ve volném čase nudu (15 - 18 letí: 20 %, žáci odborných učilišť: 30 %).

Uvedená zjištění ukazují na nezbytnost rozšiřování a zkvalitňování podmínek pro prožívání volného času a důsledné přípravy mladých lidí na aktivní, iniciativní využívání možností, které volný čas nabízí.

2. Populace 15 - 29 letých představuje - pokud jde o trávení volného času - značně diferencovaný soubor. Mezi nejvýrazněji diferencující faktory patří věk a pohlaví dotázaného.

Sledujeme-li vliv věku na typ vykonávaných činností, můžeme rozlišit čtyři následující tendence:

- a) Se zvyšujícím se věkem klesá podíl dotázaných, kteří vypovídají, že nejméně 1 x týdně čtou knihy, scházejí se s přáteli, sousedy či známými, zabývají se studiem, tělovýchovou a sportem, navštěvují kino, sportovní utkání, chodí tancovat a na diskotéky, pracují

- v SSM, vzdělávají se v rámci kursů a přednášek, věnují se zájmové technické činnosti, sběratelství, zájmové branné činnosti, navštěvují koncerty populární hudby. Klesá rovněž procento těch, kteří uvádějí, že častěji pociťují nudu.
- b) Se zvyšujícím se věkem roste zastoupení těch, kteří nejméně 1 x týdně provádějí běžné domácí práce, věnují se kutilství a rukodělné činnosti, zahrádkářství nebo chovatelství, údržbě domu, chaty či vozidla, jsou zapojeni do práce společenských organizací a přivydělávají si. Mírný procentuální nárůst zaznamenává i návštěva divadel, koncertů vážné hudby a výstav.
- c) Ve střední věkové kategorii, tj. u 19 - 24 letých je ve srovnání s ostatními sledovanými věkovými skupinami více těch, kteří se ve volném čase scházejí s partnerem, navštěvují restaurace, vinárny a kavárny, pěstují turistiku a výlety do přírody.
- d) Na některé aktivity nemá věk vliv. Je to frekvence sledování televize, čtení časopisů, procházky a zájmová umělecká činnost.

Povaha činností, jejichž výkon se zvyšujícím věkem klesá a nebo naopak roste, naznačuje, že uvedené změny souvisejí s konkrétními fázemi života mladých lidí, s nástupem do praxe, uzavřením sňatku a založením rodiny. S věkem a s ním souvisejícími životními fázemi se prohlubují i rozdíly ve využívání času mladých mužů a žen. Ženy se více věnují činnostem v domácnosti, zatímco muži si ponechávají větší prostor pro aktivity mimo domov.

3. Srovnání s výsledky výzkumu volného času z r. 1975 ukazuje na určité posuny v rozšířenosti některých aktivit mezi mládeží. Zmenšil se počet návštěvníků kin, pohostinství a sportovních utkání, vzrostl naopak počet těch, kteří se věnují turistice a výletům do přírody, kutilství a rukodělné činnosti, zahrádkářství či chovatelství.
4. Sobota a neděle jsou dny, které objektivně představují největší prostor pro realizaci osobních zájmů a zálib. K nejčastějším víkendovým aktivitám patří pracovní akti-

vity, tj. práce okolo domu, chaty, zahrady, rukodělná činnost, pletení, šití apod. (uvedlo 56 %), sledování televize, rozhlasu, poslech hudby (34 %), tělovýchova, sport, turistika, pobyt v přírodě (32 %), četba a sebevzdělávání (31 %).

5. Tyto činnosti patří současně mezi aktivity nejoblíbenější, ovšem s tím rozdílem, že co do obliby se četba a sebevzdělávání umístily na prvním místě (uvedlo 48 %) před pracovními aktivitami (43 %), sledováním audiovizuálních prostředků (41 %), sportem a pohybem v přírodě (40 %).

Získaná data poukazují na určitý rozpor mezi tím, co mládež dělá ve volném čase nejraději, a tím, čemu se v této době věnuje nejčastěji (sledování televize).

Poznatky o oblíbě volnočasových aktivit byly doplněny zjištěním o čtenářských zájmech mládeže a oblíbě hudebních žánrů. Muži preferují nejčastěji knihy, z nichž se dozvídají něco nového a zajímavého, z časopisů dávají v převážné míře přednost těm, které se zabývají sportem a technikou. Ženy častěji než muži dávají přednost knihám o lásce a časopisům věnovaným otázkám žen a módy. Pokud jde o hudbu, nejširší popularitu má mezi mládeží střední proud populární hudby (55 %) a disco (44 %). Rock má v oblíbě 30 % mladých lidí, mezi jeho příznivce patří především 15 - 18 letí (47 %).

6. Ve výzkumu bylo rovněž zjišťováno, kdo způsob trávení volného času mladých lidí ovlivňuje. Sledovány byly vybrané subjekty, které vytvářejí sociální prostředí, v němž se mladý člověk pohybuje v době volna nejčastěji.

U 15 - 18 letých hrají hlavní roli kamarádi a rodiče. S rostoucím věkem opadá působení rodičů, přátel i zájmových organizací a zcela dominantním se stává vliv životního partnera nebo vlastní rodiny (u 25 - 29 letých uvedlo tento vliv 70 % dotázaných).

7. K subjektům, které ovlivňují volný čas určité části mladých lidí, náleží SSM. Zapojení do práce ve svazáckých organizacích je nejvyšší u 15 - 18 letých (nejméně 1 x týdně se práci v SSM věnuje 20 %) a se stoupajícím věkem postupně klesá.

Činnostmi organizovanými SSM se ve svém volnu zabývají především svobodní mladí lidé, žáci střední škol, studenti vysokých škol a ti, kteří bydlí na internátech nebo kolejích.

Vliv SSM na volný čas mladých lidí je vyšší u organizací v místě bydliště než u organizací na pracovišti nebo ve škole.

Mezi akce pořádané SSM v době volna nejčastěji patří brigády, sportovní soutěže, taneční či diskotéková setkání. Nejméně naopak akce spojené se zájmovou technickou a zájmovou uměleckou činností. Za nejpřitažlivější v rámci programů SSM považují mladí lidé aktivní sportování (50 %), pořádání diskoték, promítání filmů, návštěvy kina a koncertů populární hudby.

Struktura nabídky volnočasových aktivit ze strany SSM může být jedním z důvodů zájmu mladých lidí o členství v této organizaci. 47 % dotázaných je toho názoru, že mladý člověk vstupuje do SSM, protože tam vstupuje většina mladých lidí, 28 % se domnívá, že vstup je motivován očekáváním nějakých výhod, pouze 10 % uvedlo skutečný zájem (11 % neví, 4 % jiná odpověď).

8. Jedním z prioritních úkolů naší společnosti je získávat mladé lidi, aby se ve svém volnu více orientovali směrem k zájmové vědeckotechnické činnosti. Takové zaměření je typičtější pro muže; alespoň jednou týdně se ve volném čase zájmovou technickou činností zabývá 14 % mužů a jen 1 % žen. Ochota věnovat určitou část volna zájmově technickým aktivitám je častější u mladých lidí ve věku do osmnácti let a vysokoškolských studentů. Podle názoru mládeže by rychlejšímu a účinnějšímu zapojení do vědeckotechnické činnosti napomohlo především: zpřístupnění špičkové moderní techniky (domnívá se 60 % mladých ve věku od 15 do 29 let), a také zajištění dostatku schopných odborníků, kteří se dokáží mladým věnovat (tento názor zastává 55 % dotázaných).

Mezi předměty reprezentující v očích mládeže stav současné techniky patří mj. videomagnetofon a osobní počítač. Vlastní je pouze minimum mladých (3 %), ale zájem používat video projevílo 60 % mládeže ve věku

15 - 29 let, pracovat s osobním počítačem 40 % dotázaných tohoto věku.

9. Ve způsobu života určité části mládeže se projevují i některé společensky nežádoucí jevy. 24 % mladých lidí uvedlo, že navštěvuje nejméně 1 x týdně restaurace, vinárny a kavárny. Téměř každý druhý muž ve věku 19 - 24 let navštěvuje pohostinství nejméně 1 x týdně. Návštěvu restauračních zařízení nejméně jednou týdně uvedlo i 18 % dotázaných z věkové kategorie 15 - 17 let. (Posezení v restauracích vyhledávají více žáci odborných učilišť než žáci středních škol.) Takové posezení je pro většinu lidí spojeno s konzumací různých nápojů. Více než polovina (55 %) mladých lidí ve věku od 15 do 29 let se domnívá, že jejich vrstevníci pití alkoholu přehánějí a přestávají se potom kontrolovat.

Bylo prokázáno, že ti, kteří pociťují ve svém volném čase nudu, patří ve větší míře než ostatní mezi návštěvníky restaurací, vináren a kaváren.

Ke zhoubným jevům, které negativně působí na mládež, patří fetování. Čtvrtina mladých vypověděla, že se už někdy setkala s jedinci, které fetují. Dotázaných, kteří uvedli, že to sami zkusili, byla 4 %. Důvodem jejich jednání se stala většinou zvědavost, touha prožít něco neobvyklého, ale také tímto způsobem řešili nějaké životní problémy nebo k tomu byli dovedeni partou (nechtěli se odlišovat od ostatních).

10. V odpovědi na otázku, jaká část dnešních mladých lidí tráví hodnotně svůj volný čas, 8 % dotázaných uvedlo, že takto ho prožívají všichni mladí lidé, 36 % soudí, že větší část, 42 % že jen někteří mladí lidé, 1 % - prakticky nikdo (13 % neví).

Faktory bránící mládeži lépe využívat volný čas mají subjektivní i objektivní (materiální) povahu. Mladí lidé nepřisuzují hmotným podmínkám tak významný vliv, jako faktorů subjektivnímu - tj. především dostatku kvalifikovaných lidí, schopných zabezpečit kvalitní náplň volného času mládeže (uvedlo 64 %), zájmu a chuti mládeže samé dělat ve volném čase něco pořádného, smysluplného (61 %), schop-

nosti orientace v tom, jaké možnosti volný čas nabízí a jak jej lze hodnotně naplnit (58 %). Značné rezervy jsou podle názoru dotázaných i ve výchovném působení.

Pokud jde o materiální podmínky je nejčastěji poukazováno na to, že hodnotné trávení volného času je finančně náročné (52 %).

Uvedené výsledky jasně ukazují, že otázky volného času mládeže je třeba řešit v dialektice vztahu utváření materiálních podmínek pro tuto oblast lidského života a přípravy mladé generace na rozmanité aktivní a kvalitní prožívání volného času. Podcenění kterékoli z obou stránek utváření volného času jako integrální složky socialistického životního způsobu potom ve svých důsledcích může vést u mládeže k pocitům neuspokojenosti a nudy a z nich vyplývajícím možným jevům jako je alkoholismus, narkomanie a trestná činnost.